خەونەکانی مەتڕان، ڕۆمانێک لە نێوان خەون و بێداریدا..
نووسنی ڕەخەنەیی دڵشاد کاوانی

پێشەکی

ڕۆمانی خەونەکانی مەتڕان، ڕۆمانێکی زرار سەرتاشی ڕۆمانـنووسە، کورتە ڕۆمانێکە لە (9) بەش و (135) لاپەڕەدا پێکهاتووە و لە دووتوێی کتێبێکی خنجیلانەدا، بە دیزاین و بەرگێی جوان، وەک چوارەمین بەهەرمی ڕۆمانـنووس دوای ڕۆمانەکانی ژەنگ و شێت و فاتە هەڵۆ کەوتۆتە بەردیدی خوێنەران.

پوختە.

زرار سەرتاشی ڕۆمانـنووس لە حەفتاکانی سەدەی ڕابردووەوە لە بواری ئەدەبیات دەنووسێت و قەڵەمێکی دیارە و لە کۆتایی تەمەنیدا پەڕیوەتەوە سەر ژانری ڕۆمان و لە ماوەیەکی کەمدا چوار ڕۆمانی خستە نێو کتێبخانەی کوردییەوە، زرار سەرتاش لە هەرسێ ڕۆمانی ڕابردوویدا، ناوەڕۆک و شیوە و گێڕانەوەی ڕۆمانەکانی دەچێتە سەر ڕۆمانی بیۆگۆافی و ژیاننامەیی و ئۆتۆ بیۆگۆافیی یادەوەریی. بەڵام ئەوەی تێبینی دەکرێت، لە ڕۆمانی خەونەکانی مەتڕان بۆ ڕۆمانی شێوەی ڕۆمانی ئۆستۆپیا دەچێت و لەگەڵ ئەوەش ئەو ڕێبازی زرار سەرتاش پێی دەنووسێت ڕۆمانی ڕیالستییە.

ناوەڕۆکی ڕۆمانی خەونەکانی مەتڕان.

ناوەڕۆکی خەونەکانی مەتڕان، بەتەواوی ناوەڕۆکی □وداو و سەربردەیەکی کوردیی خۆماڵی ناوچەییە. باس لە گەنجێکی کریستیانی شەقڵاوە دەکات، کە لە سەرەتاکانی تەمەنی گەنجییەتی ئاشقی کچێک دەبێت و بەهۆی جیاوازی چینایەتیی و ئایینی، ناتوانێت بە مەعشوقەکەی بگات. بۆیە مەتڕان سەر هەڵدەگرێت و ڕوو لە ئەشکەوتێکی چیای سەفین دەکات، ساڵانێکی تەمەنی بە تەنهایی و گۆشەگیریی بەسەر دەبات. دوای ئەوەی بڕیاری گەڕانەوە دەدات و ڕوو لە ئاوەدانیی دەکات. گوندەکەیان لەسەردەستی سوپای عوسمانیی بەتەواوی وێران کراوە و سارای مەعشووقی مردووە و تەواوی خەونەکانی مەتڕان لە گۆڕدەنێت.

تەکنیک و گێڕانەوە لە خەونەکانی مەتڕان

گێڕانەوە لە خەونەکانی مەتڕان، تا ڕاد□ی□کی زۆر لەگەڵ هەرسێ ڕۆمانی ڕۆمانـنووس جیاوازە، دەتوانین بڵێین ڕۆمانـنووس لە

گێڕانەوەدا، هەنگاوێکی زۆرباشی ناوە و گەمەی زیاتری بە گێڕانەوە کردووە و ئەمجارە خۆی لە گێڕانەوەیەکی سادە و ئاسایی ڕۆمانەکانی ڕابردووی پاراستووە. ئەمەش لە ڕێگەی تێکەڵکردنی خەونە پچڕ پچڕ و زنجیرەیی خەونەکانی پاڵەوانی سەرەکی و ڤەگێڕی گشتییە.
دەستپێکردنی گێڕەوەی سەرەکی ڕۆمانەکە کە خودی پاڵەوانی سەرەکی و تاکە گێڕەوەی گشتییە، کە سەربردەی خۆی دەگێڕێتەوە و هەندێجار لە گێڕانەوەدا، خوێنەر لە نێوان بێداریی و خەون دەستەخرێ دەکات.
هەرچەند ئەم تەکنیک و گێڕانەوەیە تەکنیکی تازەنییە لە ناو چیرۆک و ڕۆمانەکەی شەستەکان و حەفتاکانی سەدەی ڕابردووی کوردیدا باوبووە بەڵام تا ڕادەیەکی باش تێیدا سەرکەوتوو بووە، وەنەبێت ئەمەش بە کەموکوڕی بێت، لە گەلێک شوێن، ڕۆمانووس ڕووداوەکانی لە تێکەڵ دەبێت و ڕۆمانەکەی ئاڵۆز دەکات. نێوانی واقع و خەون تێکەڵ دەبن. لێرە خاڵێکی هاوبەش لە نێوان پایزە خەونی محەمەد مەولودمەم و خەونەکانی مەتڵان هەیە. کاتێک ڕەشید جەردە پاڵەوانی پایزە خەونی مەم لە ماڵەکەی خۆیدا خەون بە ڕووداوی ناو شار دەبینێت و دەچێتە ڕاو و چیاو چۆڵ دواتر بە هەمان گەڕستاندا دەگێڕێتەوە، کە مەتڵان پێی دەگات. دواجار هەردوو گێڕەوەی گشتی لە کۆتایی گێڕانەوەدا لەخەوندا بێداردەبنەوە. بۆیە زرار سەرتاش کەوتۆتە ژێر کاریگەری گێڕانەوە و ناوەڕۆکی پایزە خەونی مەم.
گێڕانکاری پێڕەنەوە لە گێڕەوەدا و کەمترین دەستاودەستکردنی گێڕەوە لەم ڕۆمانەدا هەیە، تەنیا دوو ڤەگێڕی تێدایە کە ڕووداوەکان دەگێڕنەوە، یەکەمیان ڤەگێڕی لاوەکییە، کە مەتڵانە دووەمیان ڤەگێڕی گشتی نادیارە، کە ڕۆمانووس خۆیەتی.
تەکنیکی گێڕانەوە لە بەشەکاندا لە نێوان بێداری و خەودایە، لە هەموو بەشەکان ڤەگێڕ لە بێداریی دەست پێدەکات، دواتر لە زۆربەی بەشەکان دەچێتەوە ناو خەونەوە. هەر لە ڕێگەی بێداریشەوە دەگێڕێتەوە بە سەردەمی ڕابردووی مەتڵان.
نابێت ئەوەش لەبیر بکەین کە لەم ڕۆمانەدا دوو تەکنیکی گێڕانەوەی پەیڕەو کردووە، ئەویش کەسی یەکەمی تاکە کە مەتڵانە و کەسی سێیەمی تاکە کە ڕۆمانووسە. بۆ نموونە لە بەشی یەکەمەوە ڤەگێڕ مەتڵانی کەسی یەکەمی تاکە تاکو لاپەڕەی شەش دواتر بە کەسی سێیەمی تاک دەگێڕێت تاکوو لاپەڕەی (49)ی بەشی (2) دیسان دەبێتەوە کەسی یەکەمی تاک. لە لاپەڕەی (54) دەگێڕێت و تا کۆتایی ڕۆمانەکە لەسەر زاری ڤەگێڕی گشتی کەسی سێیەمی تاک ناوە ناوە دەچێتەوە سەر کەسی یەکەمی تاکی مەتڵان. واتە تا ڕادەیەکی باش لە هەردوو گێڕانەوەکەدا سەرکەوتووبووە، بەڵام زۆر بە ئەستەم جیاوازی لە نێوان ڤەگێڕی گشتی و لاوەکی کراوە.

زمان لە خەونەکانی مەتڕان

زمان لەم ڕۆمانە کوردییەک□ پ□او و بێ گیروگرفتە، بە زمانی ستانداری کوردیی نووسراوە و چەندین وشەی جوانی کۆنی کوردیی و ناوچەیەش تێیدا بەکاربراوە. دەتوانم بڵێم بێ کێشەتیرین بەشی ناو کورتە ڕۆمانەکەیە و ڕۆماننووس ئەزموونێکی باشی لە زمان هەیە، ئەوەی هەشە شایەنی باسکردن نییە.

هەڵە و کەموکوڕییەکانی خەونەکانی مەتڕان

زۆربەی کەموکوڕی و کەند و قۆرتەکانی ئەم ڕۆمانە لە پڵۆت و گێڕانەوە و ناوەڕۆکی ڕووداوەکانی ناو ڕۆمانەکەدایە. کە ڕۆماننووس بەسەریدا تێپەڕیوە. ئەرکی ڕەخنەیە کە لاینە نەرێنیی□کانی ڕۆمانەکە دەربخات. ژمارەی هەڵەکانی خەونی مەتڕان زۆرن بۆیە بەپێی زنجیرەی بەشەکان و لاپەڕە و ڕیزبەندی گێڕانەوە هەڵەکان دەخەمەڕوو. سەرەتا لە بەشی یەک و لاپەڕە (3) کاتێک مەتڕان سەرهەڵدەگرێت لە ئەشکەوتی دوورە دەست کە ڕەبەن بویایە دەژیێت ڕۆماننووس دەنووسێت: هەر بە هەمان ئەو بەرگەی کارکردنەوە لەسەر تەختە بەندەکەم ڕادەکشێم. ئایا سیسەمی تەختە لە ئەشکەوت چی دەکات. دواتر هەر خۆشی نووسەر لە بەشی دوو و لاپەڕە (18) ڕاستی دەکاتەوە و دەڵێت: تەختە بەندێکی لە بەردی پان دروستکراوی بۆ خەوتن دروستکردبوو. یاخود لە هەڵەیەکی دیکەدا لە بەشی یەک و لاپەڕە( ) نووسەر دەنووسێت: بە پەرۆشیەوە بە دوای دەنگ و باسی ئاوایی دەگەڕا.

بۆ ئەم مەبەستەش چەندین پرسیاری هەمەجۆری ڕووبەڕووی ئەم ڕێبوارانە دەکردەوە کە دەیدیتن. هەمیشە بە تامەزرۆییەوە سەیری دەمی ئەو کەسانەی دەکرد، کە باسی ڕووداوەکانی ئاوەدانیان بۆ دەکرد. حەزی دەکرد بزانێ لە ناو ئاوایی، یان لە خوارەوە چی دەگوزەرێ. کەواتە مەتڕان لە دەمی ڕێبوارانەوە بەتەوای ئاگادارە لە خوارەوە و ئاوەدانی چی ڕوودەدات. هەروەتر لە بەشی دوو و لاپەڕە (35) بەهەمان شێوە لە دەمی ئەشقیاکاندا هەواڵی خوارەوە دەزانێت و دەڵێت: ئەو ئەشقیایانە بۆ گەیشتنەوەیان بۆ بێشەکانی خۆیان بۆ هەوارو پەناگەکانیان بەم دۆڵە تێدەپەڕین، چونکە بە ‌لایانەوە ڕێگایەکی لە بارو هەروەها کورترین ڕێگا بوو بۆ گەیشتنەوە بۆ بێشەکانیان. کە دەیبینین لە دەمی ئەوانەوە سەربوردە و هەواڵی جۆراوجۆری وەدەست دەکەوتن و دەیبیستن، کەواتە دەیزانی لە ئاوایی و دەوروبەری چی دەگوزەرێ. کەچی لاپەڕەی دواتر دیسان دەڵێت: هەستەکان وایان نیشان دەدا، کە لەو خوارەوە ڕووداوی زۆر ڕویانداوە، یان ڕووەدەن. بۆنێك دەخزایە ناو لوتی لە بۆنی سووتان و بۆنی خوێن دەچوو. دواتر لە بەشی دوو و لاپەڕە (33) ئێژێت: منێك ساڵانێکی زۆر بێ ئاگا بووم، نەمدەزانی لەو ئاوایەی من چی

گوزەراوە، شەو چ کارەساتێکی خولقاندووە. کاتێك سەیری ناو ئاوایی دەکرد، ئەوەندەیتر، ترسی لێدەنیشت. لێرە نووسەر لە بیری چوتەوە کە متران لە دەمی ڕێبواران و ئەشقیاکان ئاگاداری ورد و درشتی ڕووداوەکانی ناو ئاواییە.

لە بەشی یەک و لاپەڕە (10) نووسیویەتی: بە تەواوی پیتەکانی لە یەکتر جیادەکردنەوە، سەرودەرێکی لێدەردەکرد، هەر ئەمە نا، وردە وردە دەیتوانی شتێك بنووسێ و بیخوێنێتەوە. هەروەها هەندێك شتیشی لە بارەی زانستەکانی ئایینەوە دەزانی و وەك شەماشەیەك لە ناو دێرە ڕەفتاری دەکرد. وەلێ لە لاپەڕەی دواتر دەڵێت: مام قەشە یان شەماشە بۆ هۆی سەرقاڵبوونیان بە کارێکیتر، یان لە سەفەربان، بۆ جێبەجێکردنی هەندێك لە ڕێوڕەسمە ئاینییەکانیان، ڕادەستی ئەو دەکرد، بەویان دەسپارد. بە تایبەتی لێدانی زەنگی کڵێسا، تەراتیل خوێندن و نزاکردن، ڕێنمایکردن و پێش نوێژکردن. ئایە جێ بەجێکردنی ئەم سرووشتە ئایینیانە پێویستی بەو زانیاری تەواو نییە. لە کاتێکدا لە سیستەمی ئایینخوازیی مەسیحیی. لەپاڵ خوێندنی ئایینیی کۆمەڵێک زانستی دیکە دەخوێندرێت وەک زمان و فەلسەفەی لاهوت و تا دوایی.

لە بەشی دوو و لاپەڕە (17) نووسەر وادەپێشاندەنێت: بۆ هۆی بەردەستییەکە ئاگری لە پوشەکە بەرداو ئاگری دامرکاوی ناو ئاگردانەکەی داگیرساندەوە. هەڵبەتە کە لێرەیە ئاگرەکە دامرکاوەتەوە، نەوەک کوژاوەتەوە، پێویستی بە بەردەستەن نییە، بەڵکوو بە فوکردن و باوەشێن دادەگیرسێتەوە.

بەڕێز خۆشی هەڵەکەی بەشی دوو و لاپەڕە (21) ڕاست دەکاتەوە دەڵێت: دەکردەوەو بە فوو ئەم وردە پولووە کەمێك گەرمی تەماوانەی ژێر خۆڵەمێشەکەی دەگەشاندنەوە.

هەر لە لاپەڕە (١٧)دا دەنووسێت: بە ئەم ئێوارەیە. دوای ئەوەی قاوەڵتیەکی چەوری خوارد تێرو پڕبوو لە خواردنی گۆشتی کەویەکە. لێرەش قاوەڵتیکردنی بە نانی ئێوارە بەکارهێناوە و ئەوە هەڵەیە، هەموومان دەزانین قاوەڵتی واتە کەمێک خواردنی پاوە نانێکی نێوان جەمەکان، نەک تێرخواردن لە ئێوارەدا.

لە بەشی دوو و لاپەڕە (30) دەڵێت: دەبێت هەموو بیرکردنەوەمان بۆ ئەو جیهانەکەیتری شاراوە لێگەڕێین. وا بیر بکەینەوە خۆمان بدەینە دەستی قەدەرێکی ون، سەرجەم خەونەکانمان لە بار دەچن. ئەم تێکسەشی لە ڕووی ڕستەییەوە زۆر ناڕوون و ناتەواوە و لەسەرەوە دەڵێت خۆمان بدەینە دەست جیهانێکی نادیار لە خوارەوەش دەڵێت خەونەکانمان لەباردەچن.

لەوە خراپتر ڕێمانووس وەرزێکانی لە تێکەڵ بووە، لەسەرەتای

ڕۆمانەکەدا نووسەر باسی ئەوە دەکات بەهارە و دەووری ئەشکەوت گوڵ و گوڵزارە. تا مەتڕان دادەبەزێت کە ماوەی نیو کاتژمێر ڕێگەیە کەچی لێی دەبێتە وەرزی پایز، لە بەشی دوو و لاپەڕە (31) دەڵێت: لە گۆشەی پەناگایەکی ئارامەوە، بە دەم ڕامانە لە ئاواییەوە، لە سەمای هەڵوەرینی گەڵاکان دەڕوانین. واتە تا لەشاخەوە گەیشتە شار بووە وەرزی پایز. لەهەمان بەش و لاپەڕە (38) دەنووسێت: خۆشی نەیدەزانی ئەو ئارەقە کردنەی ئی گەرمای وەرزە، یان ئی شەرمەزاری. کە گەیشت ئاوایی بەو پێیەی وەرزەکە گەرمە، کەواتە وەرزەکە بۆتە هاوین.

هەروەها لە بەشی دوو و لاپەڕە (26) دەنووسێت: بەم بەیانیە لە هەموو لایەکەوە هاژە و دەنگی سولاوکەکان دەهات، بە هۆی ئەو بارانە زۆرەی، کە ڕۆژی پێشوو باریبوو، بە بن بەردو لوتکەی شاخەکانەوە دەهاتە خوارەوە. جێی سەرسووڕمانە چۆن ئاو بەشاخ و لوتکەکاندا بە سوولاکەکان دێتەخوارەوە، لە کاتێکدا ڕۆژێک بەسەر باران بارینیدا تێپەڕیووە. هەموومان ئەوە دەزانین ئاو ڕژان لە سولاوکە هەمووی چەند خولەک دوای وەستانی باران کۆتایی دێت.

سەبارەت بە دێوانە یەکەدا لە کار و وەسفەکانی وەک کەسێک ژیر باسی هەڵوێستەکانی دەکات کەچی لە بەشی دوو و لاپەڕە (54) بە کەسێکی نەخۆشی دەروونی وەسفی دەکات و دەڵێت: نە ژنی هەبوو نە منداڵ، لەڕووی دەروونیشەوە کەسێکی نەخۆش بوو. نەبوونی ژن و منداڵ و بەڵگەنییە لەسەر نەخۆشی دەروونی کە ڕۆمانووس خۆی لە بەشی (دوو) و لاپەڕە (64) ئەوەی ڕوونکردۆتەوە، مرۆڤێکی بەهەڵویست و ژیرە.

لە بەشی چوار و لاپەڕە (84) دەنووسێ: کە چ دایکێکی میهرەبانی هەبووە، بۆوی هەم دایك و هەم باوك، نەیدەهێشت هەرگیز هەست بە بێ باوکی بکات. لەرێ ڕاستەی هەم دایك و هەم باوك، پێویستی بە بوو هەیە، ڕستەکەی پچڕاندووە و واتا ناگەیەنێت. لە بەشی پێنج و لاپەڕە (96) دا باسی دەکات دوای وێرانکارییەی شەقڵاوە لەسەردەستی عوسمانییەکان مەتڕان دوای گەڕانەوەی لەبەردەم ماڵێ بەکاوە بووە کەیدا دادانیشت دەست لە چۆکان وەردەنێت و دەگریێت، کە لە چیرۆکەکەدا مەتڕان هیچ ماڵ و لانەیەکی نەبووە بەڵکوو لە دەرێ ژیاوە، ئەگەر ماڵی هەبووبێت بۆ لە دەرێ دەژیا؟! ئەگەر ئەم شوێنەی سەرتاش باسی دەکات دەرێ بێت کەوتە ماڵ نییە. لە بەشی شەش و لاپەڕە (١٠٢) دا باسی ئەوەدەکات کە مەتڕان چاوی بە گۆڕی هاوبەشی موسڵمان و مەسیحییەکان دەکەوێت تووشی شۆک دەبێت بۆیە دەنووسێت: ئەوەی بە لایەوە سەیر بوو ئەو هەموو مەزارگە هاوبەشە بوو، کە بەبێ جیاوازی پەیڕەوکەرانی ئاینە جیا جیاکان سەردانیان دەکردن و هەر هەموویان بە ئی خۆیان دەزانی. هەر چەند دەیهێناو دەیبرد، سەری لەو بازاڕە

دەرنەدەچوو، دووچاری شۆکێك ببوو نەیدەتوانی وا بە ئاسانی وەڵامێکی دروستی دەستکەوێ. ئەمەش هەڵەیە چونکە مەتڕان خۆی خەڵکی شەقڵاوەیە و دەبێت ئەو ڕاستییە چاک بزانێت ئەمە بۆ کەسێکی لایدە و نەشارەزا بەم کلتوورە تەواوە، نەوەک بۆ کەسێک کە خەڵکی ناوچەک□ بێت.

لە لاپەڕەی دواتر هەمدیسان دەکەوێتە هەڵەوە کە مەتڕان ڕۆڵی ڕابەرێکی ئایینی وەک شەماشەی بینیوە و پێشنوێژ و نزا خوێندنەوەی بۆ پەیڕەوانی ئایینی مەسیحی کردووە و شارەزای تەواوی لە نزا و پڕانەوەی ئایینی هەیە، کەسێکی ژیریشە کەچی دەنووسێت: کەمێك خۆی دەچەماندەوە، لێوەکانی دەجووڵاندن نزای دەکردن و ئینجیلی پیرۆزی دەخوێندەوە. خۆشی لە خۆی تێنەدەگەیی چی دەڵێ، بەڵام بەوپەڕی باوەڕ بەخۆ بوونەوە دەیزانی مردووەکان گوێبیستی پاڕانەوەکانی ئەون و لە نزاکانی دەگەن. نازانم بۆچی بەم ئەندازەیە دەروون شێواوی دەکات لە کاتێکدا مەتڕان کەسێکی ژیر و هۆشمەندە.

لە بەشی حەوت و لاپەڕە (١٢٤) دا دوای ئەوەی مەتڕان دەگەڕێتەوە گوند چۆڵە و کاوڵبووە و کەسی تێدا ناژیێت. تەنیا چاوی بە یەک کەس دەکەوێت ئەویش فەقێ میرزایە بە پەشۆکاویی و سەر و ڕێش سپییەوە و دەڵێ: وا دیار بوو میرزا نۆبەتە ئاوی بوو، میراوی گوند ئەو کاتەی بۆ دیاری کردبوو، تا باخچەکەی سەراو بکات، پەلەی بوو، بەر لەوەی بگاتە ناو باخچەکەی، ڕێڕەوی ئاوەکە پاك بکاتەوە. سەیرەکە لەوەدایە کە میرزا لە گوندێکی چۆڵبوو و وێران بوودا نۆبەتە ئاوی لەگەڵ کێدایە؟! لە کاتێکدا کە میراویش پێی ڕادەگەیێنێت، کەوەتا دەبێت گوند جمەی بێت تا ئاو بە نۆرە بێت نەوەک گوندێکی چۆڵ.

هەروەتر لە بەشی هەست و لاپەڕە (١٣٠) هەم دیسان گوندێکی کاوڵبووی چۆڵکراو وا دەخاتە بەر باس: (دەربارەی سارا هیچ هەواڵێکی تازەی دەست نەدەکەوت. گەر کەسێکیش لە ئاوایی لێی بپرسیبا هیچ هەواڵێکت دەستکەوت؟ وەك فیشەکە شێتە بە ڕووی دەتەقیەوە،...) درێژەی پێدەدات و دەڵێ: خەڵکی ئاوایی بە گەورەو بچووکەوە شارەزای بووبوون، توڕەبوون و جوێندانەکانی ئەویان بە هەند وەرنەدەگرت. کەوتە بە هیچ جۆرێک ئەو گەندە نە گوندێکی چۆڵکراوە و نە وێڕانەیە.

کارەکتەرسازیی

لە ڕۆمانی خەونەکانی مەتڕانی زرار سەرتاشدا پێچەوانەی ڕۆمانەکانی ژەنگ و شێت و فات□ ه□□□□ پ□بوون لە کارەکتەر، کە سەرنجی خوێنەری ئاڵۆز دەکرد. بەڵام رێک لە خەنەکانی مەتڕان پێچەوانە بۆتەوە کارکەتەرانی ناو ڕۆمانەکە زۆر کەمن تەنیا یەک پاڵەوان و سێ چوار کارەکتەری لاوەکی ڕۆڵێکی کەم دەگێڕن کە ژانری ڕۆمان تێرناکات و لە

دەوری چیرۆکی درێژ دەسو□ت□وە.

گۆشەنیگا

زرار سەرتاش لە گۆشەنیگاکانی خەونەکانی مەتڕان زۆر ورد و بە دیقەت ب□ووە، دەتوانین بڵێین لە هەر بەشێکیدا گۆشەنیگایەکی تایبەتی هەیە و بۆ نموونە لە بەشی حەوت و لاپ□□ (١٢٣) د□زینەوەی فەقێ میرزا و موسڵمان لای مەتڕانی مەسیحیی و لە چەند شوێنێکی دیکەدا گۆشەنیگای ڕوانینی بۆ ئیستبداد و تورکە عوسمانییەکان و بەرچاو دەکەوێت.

پەیام

پەیام لە خەنەکانی مەتڕاندا دەتوانین بڵێین باشترینی بەشی ڕۆمانەکەیە، کە ڕۆمانووس پەیامی ئاشتی و نیشتمانی و نەتەوەیی مر□ق د□ستی هەیە، بۆیە خەونەکانی مەتڕان لە پەیام□دا زۆر بەرهەمدارە و ئامانجی پەیامەکەی دیار و پێکراوە.

ئەنجام

لە ئەنجامی بابەتەکەمان گەیین بەوەی کە ڕۆمانی خەونەکانی مەتڕان کورتە ڕۆمانە و ڕۆمانی تەواو نییە، وەلێ لە ڕووی زمان و گیڕانەوە و وەسفدا کورتە ڕۆمانێکی جوانە و هەڵگری پەیام و گۆشەنیگای تایبەتە بە جیهان بینی و مر□ق د□ستی و هەڵگری پەیامی ئاشتیی و بەیکەوە ژیانە لە کوردستان و ئەمەش لەم کورتە ڕۆمانە بە قووڵی ڕەنگی داوەتەوە.

سەرچاوە:
ڕۆمانی خەوەکانی مەتران. چاپی یەکەم ساڵی 2024چاپخانەی حەمدی سلێمانی.

چیرۆک\ تارماییەکی بەرجەستە.. ئەدیب نادر

خۆری زەردە هێشتا بە تەمای ڕۆیشتن نەبوو، بێباك لەسەر تەنافی بێپایانە مەیلە و شینەکەی ئاسۆدا پرچی زێڕینی خۆی هەڵخستبوو . تا

زوو بگاتەوە، چووە خوار پردەکەی سەیداوە و چاوەڕێی پاسی
کرد..دڵتەنگ بوو، بێڕادە دڵتەنگ، هەر ئەو ڕۆژە وانەبوو، بۆ
عەیام□□ك دەچوو بەردەئەستێی شادییەك نەبوو سەرلەنوێ چرا
خامۆشەکانی دڵی دابگیرس□□ن□تەوە.. حەشامەتێکی بێشومار
س□□وتبەدەرانی لەو دەوروبەرە کۆببوونەوە، هەموو هەر چاوەڕوان
بوون بۆ ئەوەی بە ئاڕاستەیەکی جیاوازی شار جۆبڵاوی لێبکەن.. هەر
پاس□□ك دەهات هینی هێڵەکەی ئەو نەبوو، شۆڕش.سەروەران..
ه□قا□ان..عەنکاوە.. کەسنەزان..هەولێری نوێ…هەناسەیەکی تابڵێی
سارد لێوەی سەری کرد..ڕانەهاتبوو وەرەوورد بکات، بەڵام..دواجار
دەرووی لێکرایەوە..لەنگە.. سێتاقان..لەنگە..شورتاوا..بە شەڕەشەق
کورسییەك گرتییە خۆی..نەفەرەکەی تەنیشتی بە شێوەیەکی سەیر لە
سەرو سەکوتی وردبووب□و□، نەیزانی بە چ مەبەستێك ئەو چاوانە
تێیانڕوانی، گەرچی پاکیش بوو، بەڵام وەك بڵێی تۆزی نەبوون
دایگرتبێت، بیری بۆ ئەوە چوو ڕیشەکەی هۆکار بێت، ئاخر لانیکەم سێ
هەفتە دەبوو گوێزانی بەر نەکەوتبوو.. ڕیشێکی چەرمووی ئەوتۆ
دەتووت گوێزی هیندی هاڕڕاوە..لە هەموو شتێك دابڕابوو، تەنانەت
لەو غەڵبە غەڵبەی ناو پاسەکەیش ترازابوو، تا ئەو کاتەی گوێی لە
"ئەو کرێیەمان بۆ کۆبکەنەوە"ی شوفێرەکە بوو..پێنج سەد دینارەکەی
لە گیرفانەکەی باخەڵی چاکەتە نیلییەکەی دەرهینا و بۆ ئەو لاوەی
درێژ کرد کە کاری کۆکردنەوەکەی گرتبووە ئەستۆ ..دیسان وەك
سندیبادێك کەوتە سەر دوورگەیەکی دوور و دابڕایەوە..هەستی ئەوە
بەرۆکی گرت کە نە سەر بەو کاتەیە و نە سەر بەو شوێنەشە!.. وەك
ئەوەی بە زۆرەملێ هەڵدرا بێتە ناویانەوە..ئەم هەستە ستەمکارە کرد
بووی بە خاکێکی نەزۆك، خاکێك تەنها وێرانەی دەهێنایە ئارا..لە
پەنجەرەکەوە چاوی ئاڕاستەی دەرەوە کرد، ئەگەرچی هێشتا تاریکیش
دانەهاتبوو، کەچی ئەو تەنها پەی بە تاریکیی برد.. ئەوەی
تاریکییەکەشی تۆختر کرد زەنگ□□ك بوو، زەنگی ماسنجەرە
نەعلەتییەکەی..ئەمجارە وەکو جارەکانی پێشوو زەنگی مۆبایەڵە
س□□□ک□ی نییە کە هاوڕێیەکی دووروڵاتی چەندین جار لە
سەردانییەکانی بۆی پێی دەوت لە دونیا کەسی تر نەماوە ئەم
مۆبایەڵەی پێمابێ تۆ نەبێت!..بیگۆڕە..بیگۆڕە..ئەویش گەرچی حەزی
نەدەکرد باگۆبداتەوە، بەڵام دەیووت من تا فێری بەکارهێنانی ئەمە
بووم بەرد وتی چەق، چۆن لەگەڵ تازەکاندا ڕادێم کە بە دەیانجار
لەمە ئاڵۆزتر و زەحمەت ترن.. نەیدەویست دابڕانەکەی لێ تێکبدرێت
و.. لێ زەنگەکە قیرسچمەیەکی وابوو کۆڵی نەدەدا.. تەماشایەکی
شاشەکەی کرد، نەیدەویست وەڵام بداتەوە، وەڵامی کێیش؟!ئەمە زەنگە
زیقنەکەی پێشووی لە گوێچکەی زرینگاندەوە..هەر کە پاسەکە لە

پێچەکەی تەنیشت نەخۆشخانەی ڕزگاریی هاتە ناو جادە سەدییکە،
سەرومڕییەکەی تاقەتپڕووکێن هەڵگەڕا، وەك بڵێی قەرزی لەسەر ئەم
بێت و..بێچەندوچوون دەبێ لێی بە دەنگ بێ یان قەرزەکە بداتەوە!
پاسەکە بێڕادە قەڵەباڵغبوو، کاتێ لە لەنگە نزیك کەوتنەوە، وەکو
ڕوبۆتێك وتی کاکە دابەزین هەیە..لەدوای ئەو ڕۆژەی ئۆکتۆبەرەوە
گۆڕانکارییەکی ئەوتۆ بەسەریدا هاتبوو وەکو ئەوەی لە دەرەوەی خۆی
و لە دەرەوەی جیهانیشدا بێت، بۆ خۆیشی نەیدەزانی چۆن پێناسەی ئەو
گۆڕانکارییە بکات.. کە دابەزی پەنجەی بە دووگمە سووورەکەدا
نا..ئینجا بە نۆڕمەڵ زەنگەکە بەردەوام بوو..دڕدۆنگییەکەی پشتگوێ
خست و دۆشاومژەی کەوتە سەر دوگمە سەوزەکە و گوێی سەرپشك کرد،
چونکە دەمێك بوو بەڵێنی بەخۆی دابوو لەفزی لە لەفزی نەکەوێت..
ڕاستە گوێی سەرپشك کرد، بەڵام گوێیشی کە هەمیشە ئاژەڵێکی دەستەمۆ
بوو، هەقی خۆی بوو بە مۆمی بێئومێدیی خۆی بئاخنێت و هیچ
نەژنەفێت، بەتایبەتی هیچێك کە یەکێکی وەکو ئەو بە تەمابوو بیڕێسێ
و پەرێزی پیسی خۆی پێ پاکبکاتەوە..پیتیکیش لە زارییەوە
دەرنەهات..بەناو تەکسییە بەیەکداچووەکان پێچاوپێچ خۆی نقوومی
بۆتەی ت□□ك قژقژانی ئەو شوێنە بە هەراوزەنایە کرد کە لەوەتەی
شارەکەی خۆی جێهێشتبوو هەنگاوەکانی لە هەموو شو□ن□□ك زیاتر
هەدادان و سەبووریيان پێی دەهات.. بێگومان ناوبەناو هەستەکانی
شوورەیان لەدەوری خۆیاندا هەڵدەچنی و لە دونیای دەرەوە دادەبڕان
تەنها چاوەکانی و یادەوەرییەکانی نەبێت، چاوەکانی، ئەگەرچی
پێڵووەکان نەدەهاتنەوە سەریان، لێ گشت شتێك لەبەردەمیاندا دەبووە
تارمایی و تارماییش چەشنی با نە دەبینرا و نە دەستیشی لێ
دەدرا..بەڵام یادوەرییەکان..لەم ساتەوەختانەدا فریادڕەس بوون
تاکو بە ئامان و زەمان شتەکانیان لەبیر کاڵ نەبێتەوە..چونکە ئەم
ئیدی باوەڕی بەوە نەمابوو فرسەتی دی تەنانەت بە هەڵەیەکی بچووکیش
ببەخشێت.. نەخوازەڵا ..ئەوەی لەو ڕۆژە بەدیوومەدا ڕوویدا! هیچ
پاساوێکیش دڵی نەدەدایەوە..ئەو، ئەوی ئەودیو هێڵەکەیش هەر
دەیڕێسا و.. ئەمیش لە دەرگادانەکەی چەند ڕۆژێك بەر لەو ڕۆژە
شوومە هەستەکانیان ورووژاند و خستیانە ئاوڕدانەوە..کە گەیشتە
دەرگاکە و کردییەوە، ماوەیەکی پێچوو، سەربار سەرکۆنەیەکی ناهەق
بە تەنگەیدا درا..ئەوە چییە ئەوانەی لە هەندەران بوونە بۆ لە
کردنەوەی دەرگا ئاوها دوا دەکەون؟ دە دەقیقەیە چاوەڕێم! دوای پتر
لە بیست ساڵ و دوای ئەوەی لە خوشکە قەیرەکەیەوە بیستبووی کە
لەدوای گەڕانەوەی ئەو بۆ شار، زوو زوو لە دەرگای دابوو، بێگومان
بە پاساوی هەواڵ پرسینی ئەم، بەڵام لە ڕاستیدا بە نییەتێکی
خراپەوە خۆی دەئاخنییە ماڵێکەوە کە پیاوی تێدا نەبوو، باوکی

چوارساڵ زیاتر بوو کۆچی دوایی کردبوو، برا بچووکەکەشی ئاشقی ڕێگا هاتونەهاتەکان ببوو و دەمێك ساڵیشبوو سەرو شوێنیان لە ئاوە دوورەکاندا ونکردبوو..هەر خوشکە قەیرەکەی و خوشکە بێوەژنەکەی و کوڕە شەش ساڵا نەکەی لە ماڵەوەدا بوون..ئاخر ڕەسەنزادە ڕێ بە خۆی دەدا کۆسپەی ماڵێك ببڕێت کە پیاوی تێدا نییە؟ دونیا تا دەهات بەلەزتر خۆی دەئاخنییە ناو باوەشە بە نهێنی ئابڵووقەدراوەکەی تاریکییەوە، گوێی هەر بە تەلەفۆنەکەوە بوو، بەر لەوەی ب□□ویدا دایبخات تەنها شتێك کە بیستی ئەوە بوو: ناونیشانەکەتم بدەرێ…ناونیشانەکەت…زۆر شت هەبوو وایان لێکردبوو ڕەزای ئەوی لا گران بێت و چاوی پێیدا هەڵنەیەت، وەکو ئەو سەروبەندەی لە شاخ ڕاوشکاری هەنگاوە گڵاوەکان بوون..بە وردیی نایەتەوە یادی گەنگەشە و مشتومڕیان لەسەر چی بوو، بەڵام چاك دێتەوە بیری کاتێ میلی چەکەکەی لێ هێنایەوە و خەریك بوو وەکو هەنگاو گڵاوێك بیکات بە نێچیر، بەڵام پاش قەدەرێکی کەم لوولەکەی کردە ئاسمان..و بە داخێکەوە وتی ئاخخخخ نانو نمەکەکەی دایکت نەبووایە!..ئیتر لە دڵی خۆیدا وتی نازانم ئەو کاتەیش هەروا بوویت، یاخود من لێت تێنەگەیشتبووم..!؟بەڵێ زۆر شت وایان لێکردبوو، بۆیە بڕیاری دابوو هەرچی چۆنێك بووە دیدار و گوفتاری خۆی لێ حەرام بکات..بەڵام..بە بێ فەرموو..بەرەو ژوورەوە ملی نا و ئەمیش پێیوابوو ئەو دە دوازدە مەترەی نا بەینی دەرگاکە و ژوور و هەیوانەکەی وای لێبکەن لەو سەرکۆنە کردنەی تەریق بێتەوە و داوای لێبووردن بکات، وەلێ..!میوانی خۆ داوەتکەر بوو ئیدی! نەدەکرا پێچەوانەی هەڵسوکەوتی بۆماوەی مامەڵە بکات..هەرنەیسە.لەسەر قەنەفە قاوەییئاماڵە ڕەنگبزڕکاوەکە دانیشت و دانەنیشت چاوێکی بە کتێبخانە مامناوەنجییەکە و ژوورە بە کتێب قانگدراوەکەدا خشاند و وتی: هێشتا وازت لەمانە نەهێناوە؟..ئینجا دەستی خستە بەر پشتێنەکەی و دەمانچەکەی دەرهێنا و لە تەنیشت خۆی داینا..زۆر پێی قەڵس بوو، کەچی..کوڕە حەوت ساڵا نەکەی ویستی دەستی لێ بدات، ئەم تێیڕاخوڕی.. منداڵەکەیش دڵی پڕبوو، خەریکبوو بداتەگریان، تێیڕاخوڕییەوە، ئەویش دڵشکاو، پچڕ پچڕانە وتی منداڵانی گەڕەك هەموو هەیانە بۆچی بۆ منیشی ناکڕن؟..بە چاوێکی هەڵۆئاسایانە لەوی ڕوانی و بە نیگا بەرپەرچی سەرکۆنەکەی ئەوی دایەوە..ئەو مەتاڵە هێندەی تر مەزاجی لێڵ کرد..بچووکترین شتیشی ئەنجام بدایە قورس لەسەری دەکەوت، بۆیە بە خۆی وت لێگەڕێ با بەخێر بگەڕێت..ئەمە حیکمەتی دانسقەی باوکی بوو، ژێرلێوانە ڕەحمەتێکی بۆ نارد و هەرچۆنێك بوو دانی بەخۆیدا گرت.. بەڵام چاوەکانی وەك پەڕەی گوڵی بەیانیان شەونمیان لێ نیشت..بە هەڵچوونێکەوە وتی شلێر..شلێر..

وەرە یادوەر لەو دەمانچەیە دوورخەرەوە..پاش نیو□□ژ□کردن، ئەم هەر مەنگ بوو، ئەویش بەردەوامبوو لە کردنەوەی کڵافەی پاڵەوانبازییەکانی خۆی، چۆنیش ببووە پەنجە بۆ ئەم و ئەو تا بیهێنن بە پەلەپیتکەدا..!لە دڵی خۆیدا وتی تۆ نانونمەکی دەستی داکمت کردووە و ئەوا هینی دەستی خێزانەکەی منیشت کرد، بەڵام بە هیچ کلۆجێك گومانم لەوە نییە کە زۆر بەدنمەکی.. بەدنمەکی و شەرتبێ نەهێڵم نانونمەکی کوڕەکەم بکەیت!!..ئەگینا بۆچی چەك لەگەڵ خۆت بۆ ماڵی من دەهێنیت..؟ئیتر دەمەوعەسرێکی درەنگ ئەو هەورە خەڵووزییەی کەشوهەوای ماڵەکەی گەمارۆدابوو ڕەوییەوە..چەند ڕۆژێکی نەبرد، ئەو ڕۆژە لە یادەوەریی ئەمدا تۆمار کرا..وایش تۆمار کرا بە هیچ شێوەیەك نەسڕێتەوە..ئیدی لەگەڵ ئاپۆرەیەکی لە شوماربەدەر شاری بەجێهێشت، لە ڕێگەی نیگاکانیشییەوە وێنەی ملیۆنەها چاوی فرمێسکاویی لە ئەلبوومی یادیدا هەڵگرت و ڕۆیشت..بەڵام بۆ ئەوەی جارێکی تر بۆی نەگەڕێتەوە، چونکە ئیتر چاوی بەرایی نەدەدا شار ببینێتەوە، بەڵکو بۆ ئەوەی لەوەش پەشیمان بێتەوە کە دوای ئەو هەموو ساڵەی تاراوگە، گەڕاوەتەوە، گەڕاوەتەوە ئەو شوێنەی جارێکی تر نا بێتە سەرزێدی ئەو، ئەو شوێنەی تەنها و تەنها دەبێ لە دونیای یادوەرییەکانیدا بۆی بگەڕێت و لەڕاستیشدا چیدی بوونی نەماوە..ڕەنگی شەو تادەهات تۆختر دەبوو، تاوایلێهات ئەمیش بووە تارمایییەك..لێ تارمایییەکی بەرجەستە..بیری جەنجاڵتر هەڵگەڕا..تانك و زرێپۆشەکانی هاتەوە یاد کە شاریان گڵاو دەکرد و فس فس پاڵەوانەکانیش لە پێشبڕکێی ئەوەدا بوون کێیان تۆزی زیاتر بەدوای خۆیدا بەجێبهێڵێت.. ئەوانەی سەری زمان و بنی زمانیان با بێن..با بێن.. بوو..ئەوانەی…لە پڕێکا، هاوارێکی بەندکراو لە ناخی بەرهەڵدابوو، هاواری جارێکی تر جارێکی تر دەرگای من بۆ تۆ ناکرێتەوە..هاواری..لەمێژ بوو پێویستم بە گەورەبوون بوو، بەڵام هەر دوام دەخست، ئەوا ئیتر کاتی بەدیهێنانی هات و هیچ پاساوێکیش بۆ دواخستنی نەما..سەداکەی قەر□ باڵغییەکی پەرتوبڵاوی لەدەوروبەریدا خستە گەنمگردەوە..سەداکەی..ئاخر ڕووی مەتاڵەکەت بۆ کردبووە من؟! نەدەبوو ئاڕاستەکەی بگۆڕیت؟ ئاخر..ئاخر..لەوێوە بە جادە سەدییەکەدا پەڕییەوە و لەلای مزگەوتەکەی خەدیجی□ی کوبرا لایدا و خۆی بە کۆڵانەکەیان□دا کرد و تاریکییەکی لە تاریکییەکانی تاراوگەیش ڕەشتری بەدوای خۆیدا بەجێهێشت و گەیشتە ماڵەوە.

لەندەن2024 کۆتایی نیسانی

ناشرینکردنی مرۆڤێکی تەنیا لە کەوشەنی کتێبدا.. سەدیق سەعید ڕواندزی

زمان لە مەودا کۆمەڵایەتییەکەیدا، ئامرازێکە بۆ گۆڕینەوەی بیروڕاو ئەڵقەی پەیوەندی کۆمەڵایەتی نێوان تاکەکانە، ئەم جۆرە زمانە کە زۆرجار بە زمانی شەقام، میللی، ڕۆژانە ناو دەبرێت، هیچ جۆرە ڕێکخستنێکی بابەتی و زمانەوانی ناوێت، چونکە لە بنەڕەتدا ئەرکی ئەو شێوازەی زمان لای ئێمە، تەنها گەیاندنە نەك شێوازی گەیاندنەکەی، بەمەش ئەرکی ئەو زمانە تەنها لە گەیاندنی مەبەستێکدا بۆ ئامانجی تێگەیشتن کورت دەبێتەوە و لەوەوە ئەرکی زمان وەك دەربڕین و گوزارشتکردن کۆتایی دێت، بەڵام هەمان ئەو زمانە کاتێ ئەو مەودا کۆمەڵایەتییە جێدێڵێت و دەبێتە بەشێك لە زمانی نووسین و دەق، ئیدی فۆڕمێکی دیکە وەردەگرێت کە لە پاڵ گەیاندنەوە، شێوازی ئەو گەیاندنە و ماناو ڕەهەندی ئستاتیکی و هونەریشی هەیە، چونکە ئەمە زمانی دەقە، نەك زمانی میللی و شەقام. لێرەوەش ئەو زمانە، بەو تایبەتمەندییانە دەناسرێتەوە و پێی دەگوترێت زمانی نووسین بە مانا ئەدەبی و فەرهەنگییەکەی. لە نووسیندا هەر تەنها گوتن مەبەست نییە، بەڵکو چۆنییەتی ئەو گوتنەش دەبێتە جێی سەرنجی ئێمە. زمانی دەق، زمانێکە لە ڕووی بونیادی ڕێزمانی و کردارەکانی زمانەوانی و داڕشتن و ڕێکخستنەوە، فۆڕمێکی تایبەتی هەیە و ئەگەر ئەم ڕێکخستنەی زمان نەبێت، ئەوا جیاوازی لە نێوان زمانی نووسەرێك و هەژارێك و کاسبکارێك نابێت، بۆیە کە دەگوترێت نووسین هونەر و بەرپرسیارییەتییە، بەشێکی ئەو هونەرە و بەرپرسیارییەتییە، پەیوەندی بە چۆنییەتی بەرجەستەکردنی ئەو زمانە و جیاکردنەوەی لە زمانی ئاسایی و شەقام هەیە. گفتوگۆ و دیمانەی ئەدەبی و ڕۆژنامەوانی، گەلێك شێوەی ئەنجامدانی هەیە، وەك ڕاستەوخۆ، پرسیار و وەڵام، نامە، تۆمارکردن و ڕووبەڕوو واتا بە زەمینە ڕەخساندن و ئامادەکردنی پرسیار و وەڵام، بەڵام لە هەر کامێکی ئەم جۆرە گفتووگۆیانە، خاڵێکی گرنگ هەیە کە دەبێ ئەنجامدەری گفتووگۆکە، وەك ئەلف و بێیەکی سەرەتایی لە کاری

ڕۆژنامەوانی و نووسین بیزانێت، ئەویش داڕشتنەوە و ڕێکخستنەوەی
دەقی گفتووگۆکەیە، بۆ ئەوەی مۆرکێکی ئەدەبی و هونەری وەربگرێت.
ئەم جۆرە ڕیکخستنە لە ڕووی زمانەوانی و بابەتییەوە، بەشێکە لەو
بەرپرسیاریەتییەی لە نووسین هەیە، بۆ ئەوەی لە میانەی ئەو
زمانەدا، هیچ ڕووشانێکی کۆمەڵایەتی و کەسی، زمانێکی زبر بوونی
نەبێت. ئەمە بەو مانایە نییە، دەستپاکی لە گواستنەوەی دەربڕین و
وەڵامەکان ڕەچاو نەکرێت، بە پێچەوانەوە بەڵکو بەو مانایەی ئەو
زمانە وەك زمانی نووسین و ئەدەب ببینرێت و بخوێنرێتەوە. مرۆ□کی
تەنیا لە نێو کەوشەنی کتێبدا، دەقی دیمانەیەکە، کە جووتیار
قارەمان لەگەڵ (عەزیز گەردی) ئەنجامی داوە. ئەم گفتووگۆیە، کە
بە شێوەی کتێب بڵاوبۆتەوە، سەرەتاییترین بنەمای دیمانەی ئەدەبی،
زمانی نووسین، پرسیاری مەعریفی تێدا نییە. ئەم گفتووگۆیە، بە
زمانێك ئەنجامدراوە، نەك زمانی نووسین نییە، بگرە هەنگاوێك لە
دواوەی زمانی شەقامیشە بە مانا میللییەکەی. من کاتێ لە خوێنەوەی
ئەو کتێبە بوومەوە، شۆك بووم کە ئەمە زمانی وەرگێڕێك بێت، کە
نزیکەی دوو سەد کتێبی نووسیوە و وەرگێڕاوە. لەو کتێبەدا، بەر
زمانێك کەوتم، سەیرم پێهات دیمانە و گفتووگۆی ئەدەبی بەو زمانە
بکرێت! هەر لە دەسپێکی دیمانەکەوە، گەردی بە جووتیار دەڵێت:(□ە□
□□ □□□□ □□□ □□□□ □□□□□□□□□□ □□□□□)□ □□□ □□□□□ □□□□□□□□ □□□□□□□□□□ □
□□□□□□ □□□□□ □□□□ □□□□□ □□□□□□ □ □□□□□ ! □□□□□□□□□ □□□□□□ □□□□□□□□□
□□□□□□□ □□□□□ □□ □□□□□ □□□□□ □□□□□□ □□□□□□□□ □□ □□□□□□□□ □□□□□□□□ □□□
□□□□□□□□□□ □□□ □□□□□□□□ □□□□□ □□□ :(ق□حپەباب، سەگیاب، فشەکەر، گوو
) کەوتم، کە لە میانەی وەڵامی گەردی بۆ پرسیارەکان دەربڕدراون.
بێگومان ئێمە دەزانین گەردی بە هۆی ئەو بارودۆخە دەروونییە
کوشندەیەی تیایدا دەژیا، ج□ر□□ك لە ئاڵۆزیی و ناهاوسەنگی لە
کەسایەتی و بیرکردنەوەو ڕەفتاری ڕۆژانەی دروست ببوو، وەك ئەوەی
هەمیشە لە بارەیەوە دەگوترا، بەڵام ئەمە ئەرکی ئەنجامدەری
دیمانەکە بووە، کە بەو زمانە سادە و بێ ئەرزشە، دەقی وەڵامەکانی
گەردی نەنووسێتەوە، بە تایبەتیش کە خۆی لە ژیان نەماوە. گەردی
لەو کتێبەیدا، گاڵتە بە دەیان نووسەر و سمبولی هزری و ئەدەبی
ئێمە دەکات و بە بێ ئاگا و نەزان ناویان دەبات، بێ ئەوەی
بەڵگەیەکی زانستی و بڕوا پێ هێنەر لە بارەیانەوە بخاتە ڕوو. لە
بارەی مامۆستا موممتاز خەیدەرییەوە دەڵێت:_ کوڕە هیچ نییە،
کابرایەکی داهێنەر نییە، بەڵگەنامە چییە؟ هەر بایەخی نییە) چۆن
دەبێت وەرگێڕێکی وەها بە ناو و دەنگ بەم شێوە سادە و بێ بایەخەوە
بڕوانێتە بەڵگەنامەی مێژوویی و ئەرشیفی؟ باسی مەسعود محمەد،
سەجادی، مارف خەزنەدار، عیزەددین مستەفا ڕەسول، دڵدار) دەیان

کەسایەتی ڕۆشبیری دیکە دەکات. واتا لە پاڵ ئەم وشە میللی و زبر و ڕووشکێنانە، ناوی ئەو نووسەرانەش دەهێنێت و زۆربەیان بێنەزان و بێ ئاگا دەناسێنێت. لە کاتێکدا هەموو کورد بە ئێستاشەوە، یەك (مەسعود محەمەد) ی هەیە. گریمان لە هەر گفتووگۆیەکی ئەدەبی دا بێت، هەندێك وشە ودەربڕین، پرسیار و بابەت پێویست نین، یاخود خزمەت بە لایەنی ئەدەبی و فەرهەنگی ناکەن، یانیش بە جۆرێك لە جۆرەکان، ڕووشانی کەسی و کۆمەڵایەتی بە هەندێك کەس تێدایە، بەڵام دەبێ ئەوانە لاببرێن، بە تایبەتیش ئەگەر ئەو وتانە لە سەر زاری کەسێکەوە بگوترێن، کە خۆی لە ژیان نەما بێت، ئەو کات گومان دروست دەبێت، کە دەربڕینەکان هی ئەو بن، یاخود ئەگەر لە ژیانیش ما بێت، کە دەڵێ ڕەزامەند دەبێت بە بڵاوکردنەوەیان؟ بۆیە لە هەردوو ڕووەکەوە، جووتیار قارەمان، کارێکی نا ئەدەبی و نا بەرپرسیارانەی کردووە و پێ بزانێت یان نا، ئەوەندەی تر عەزیز گەردی لە نێو کەوشەنی کتێبدا تەنیاتر کرد و بگرە ناشرینیشی کرد، چونکە وەك گوتم ئەمە لە زمانی نووسەرێك و وەرگێڕێك ناچێت، کە یەکێکە لە ئایکۆنە دیارەکانی دنیای فەرهەنگی کوردی. لەلایەکی دیکەوە لەو دیمانەیەدا، گەردی ڕیشەی هەندێك وشەی کوردی دەباتەوە سەر لایەنێکی فەرهەنگی و زمانەوانی، کە هیچ بنەمایەکی زانستی و زمانەوانیان نییە، بۆ نموونە: گەردی دەڵێت وشەی (پسپۆر) هی شوانانە شوان بە کاری دەنن، بێ ئەوەی پێمان بڵێت چۆن ئەم وشە زانستی و فەرهەنگی و دەلالییە هی شوانەکانە؟ یاخود دەڵێت وشەی (کەڵ) لە مەڕەکانەوە هاتووە و دەگوترا مەڕەکان کەڵیان کردووە، بەڵام لە ڕاستیدا وشەکە (ڕەسکە) نەك کەڵ. ئەم جۆرە گوزارشتانە لە زمان، بە تایبەتیش کە ئەو کەسەی لێکدانەوەی بۆ کردووە خۆی لە ژیان نەماوە، بۆچوونی زانستی و زمانەوانی نین، بە تایبەتیش کە هەمووان دەیانزانی ئەم وەرگێڕە لە چ بارودۆخێکی دەروونی دابووە، کە ئەم دۆخە دەروونییە کاریگەریەتی بە سەر بیرکردنەوەی هەبووە. دواجار دەڵێم ئەم جۆرە دیدارانە، لە بری ئەوەی خزمەتی کایەی فەرهەنگی و ڕۆشنبیریی کوردی بکەن، بە داخەوە لە کەوتەی کۆمەڵایەتی و کەسی خراپی لە دەکەوێتەوە. گەردی لەو دیمانەدا، باسی چەندین کەس دەکات، بە نەزان و هیچ لە باردا نەبوو ناویان دەنێت، لە کاتێکدا ئەمانە هەموویان، نووسەر و بیر مەندی دیار و بە توانا بوونە و خزمەتیان بە کایەی زمان و ئەدەبی کوردی گردووە، گریمان ئەمە باری سەرنجی ئەویش بێت، بە نووسەران کە هەمیشە هاوڕێیەکی نەبووە و بڕوای وابووە هەموو کەسانی دەوروبەری جاسووسن ! بەڵام نەدەبووایە جووتیار قارەمان، لە دوای مەرگی گەردی بڵاویان بکاتەوە و ئەوەندەی تر ئەو مرۆڤە تەنهاتر و گۆشەگیرتر بکات. دیمانەی

ئەدەبی، هەر تەنها گواستنەوەی وەڵامی پرسیار و دەربڕینەکانی نووسەر نییە، بە تایبەتیش ئەگەر تۆمارکراوبێت، بەڵکو دەبێ دابڕێژرێتەوە، ڕێکبخرێت و لە ڕووی زمان و نووسینەوە جۆرێك لە هونەرو بەرپرسیارێتی پێ بدرێت. لە کۆتاییدا ڕووی ڕەخنەم ئاراستەی دەزگای سەردەم دەکەم و دەپرسم، ئەوە ئەو کتێبەتان بەر لە چاپکردنی خوێندۆتەوە ؟ ئەگەر خوێندووتانەوە چۆن دەبێت کتێبێك بەو زمانە و بەو هەموو کەموکوڕییەوە چاپ و بڵاو بکەنەوە؟ ئەگەریش نەتان خوێندۆتەوە دەکرێ کتێبێك بۆ خوێندنەوە چاپ بکرێت؟ ئایا مەرجە هەر وەرگێڕێك و نووسەرێك کە بە ناو و دەنگ بوون، هەرچی گوتیان و نووسیان لە جێی خۆی دابێت و شیاوی ڕەخنە و ڕەت کردنەوە نەبێت و دەبێ بەی چاپ بکرێت؟!

پەراوێز: ناوی کتێب، مرۆڤێکی تەنیا لە کەوشەنی کتێبدا، جووتیار قارەمان، بڵاوکراوەی دەزگای سەردەم، ساڵی چاپ _ 2023.

*ئەم بابەتە لە ژمارە (35)ی گۆڤاری دیوان ئایاری 2024 بڵاوکراوەتەوە.

ڕەنگ لە ڕۆژنامەگەریی کوردیدا » شەش تەقەڵ و مانگەشەو.. نەژاد عزیز سورمێ

هەموو شتێك بەڕەنگی خۆیەوە جوانە.. سرووشت ، بەڕەنگەوە مانایێك پەیدا دەکا و واتایێك دەبەخشێ.. فەنتازیای ئیستاتیك بەڕەنگ دەگاتە لووتکەی کاردانەوە و روناهیبەخشیی و تیشکپژێنی ..
خەیاڵ.. ڕەنگ زۆرجار دوور نزیك و نزیك دوور دەکاتەوە. هەر بەڕەنگیش گەلێ جار ژیانی خۆش تاڵ دەکرێ و دیمەنی شەنگ دەبێزێنرێ.. وام بە خەیاڵدا دێ ، هەر کەسێ بەچاوی خۆی ڕەنگ دەبینێ.. لەوانەیە ڕەنگی سوور ، یا زەرد ، یا شین بەو ڕێتم و ئاهەنگی تۆ دەیبینی ، من نەیبینم.. هەمان ڕەنگ لە کاتێکی دیاریکراودا بەهۆی هەتاو و سێبەر دەگۆڕێ ، وەك ئەوەی ئینتیباعییەکان شاعیرانە هەستیان پێکرد..

بەکورتی ڕەنگ جیهانە بە تەواوی تۆنەکانیەوە ..
ڕەنگ شتەکانیش (با بەڕادەی خۆیشیان بن) لە واقیعی خۆیاندا وەك پێویستە دیاربێ ، بەرجەستە دەکا.. خۆر زەردە، گەڵا سەوز ، خوێن سوور.. بەڵام کام زەرد و سەوز و سوور… ڕەنگ وا دەکا ماناکان لە یاداوەری و نەستیشدا جێگیربن.. ئەوی دیش چەندی مەبەستتە لێی وردبەوە و باسی بکە و دیقەتی بدێ.. لێرەدا باس ، لە بەکارهێنانی ڕەنگە لە ڕۆژنامەدا دیارە جارانی زوو ، کە هێشتا چاپ نەگەیشتبووە ئەو ئاستەی ئێستای ، هەرچی چاپ دەکرا تەنیا بەیەك ڕەنگ بوو ئەویش (ڕەش)، تەنانەت وێنەی فۆتۆگرافیش هەر بەو جۆرە بوو.. با لە مێژووی بەرەوپێشچوون و پەرەسەندنی تەکنەلۆژیای چاپ گەڕێین کە باسێکی سەربەخۆی دەوێ.. گرینگ ئەوەیە ئەمڕۆ لە توانادایە ڕۆژنامە و کتێب و چاپکراوی تر بە ڕەنگا و ڕەنگی لە چاپ بدرێن.. بەڵام دیارە ئەم کارەیش ڕێسا و دەستوور و هونەری خۆی دەوێ هاوسەنگی پێ بدا هەر ئەوەنیە ڕۆژنامەیەك ڕەنگ بکرێ.. گرینگ ئەو دەستەیە دەور لە دابەشکردن و ڕەنگڕشتندا دەبینێ.. بەکارهێنانی ڕەنگ لە ڕۆژنامەگەریی کوردیدا لەچاو خۆیشیدا مێژوویيەکی ئەوەندە لە مێژی نیە.. پێش ڕاپەڕین لە هەندێ گۆڤار و بڵاوکراوەی دیاریکراو بترازێ کە هەندێکیان تەنیا دوو لاپەڕە یاخود بە تەنیا بەرگ ڕەنگین بووە..
پاش ڕاپەڕین، ڕەنگ بوو بە بەشێك لە پرۆسەی دەرهێنانی هونەری لە ڕۆژنامە و گۆڤارەکاندا ، هەرچەندە زۆربەیان بەتایبەتی ڕۆژنامەکان یا دوو ڕەنگ بوون کە ئەویش هەموو لاپەڕەکانی نەگرتووەتەوەکە بە ڕەنگرابن .. لە وانیش زۆبەیان تەنیا دوو لاپەڕەیان ڕەنگی بوون.. لە گۆڤارەکانیشدا هەیانە بێجگە لە بەرگ یەك تا دوو مەلزەمەیان ڕەنگی بووە.. هەیشیان بووە بە تەنیا بەرگ.. ئەوەی تێبینی دەکرێ لە ڕووی بەکارهێنانی ڕەنگ لە ڕۆژنامە و گۆڤارەکانماندا هەروایی بەڕێوە چووە و تا ڕادەیەکیش کاردانەوەی ئەو دەرهێنانەیە کە هونەری دراوەتە پاڵ و بە (دەرهێنانی هونەری) ناوزەد کراوە..
بەکارهێنانی ڕەنگ لە ڕۆژنامەدا وای دەبینم پێشەکی ئاسوودەیی و ئاهەنگێك پێك بێنێ خوێنەر ڕابکێشی.. دەرهێنەریش دەتوانێ بەکارامەیی و بەکارهێنانی تۆنەکان هاڕمۆنیا لە ڕووپەڕی ڕۆژنامەدا دروست بکا بە ڕادەیەك کە لایەنی چاپخانەو ئاستی پێشکەوتوویی دەزگاکانی چاپ و ئاستی پسپۆڕی کرێکارەکانی چاپخانەی لە زەیندا بێ.. چونکە هەر چەندی لە ئامادەکردندا ماندوو بێت، کاتێ دەزگاکانی چاپ و کرێکار و پسپۆڕانی چاپخانە لەو ئاستەدا نەبن، هەموو ڕیسەکە دەبێتەوە خوری و ڕەنج و ماندوو بوونی دەرهێنەر و نەخشەکێش بە با دەڕوا.. زۆربەی ڕۆژنامەکانی کوردستان، ئەوانەی ڕەنگ بەکار دەهێنن، سەیر دەکەی بەهۆی دەرهێنانی سەقەت ، چەندی

ڕەنگڕشتن و چاپیشیان شایان بێ، بەرچاو نین.. لەسەرێکی دیکەوە تەماشا دەکەی زۆر لە ڕۆژنامەکان کە ڕەنگ بەکار دەهێنن لاپەڕەکە هەمووی ڕەنگڕێژ دەکەن و تەواو .. وەك ئەوەی ئافرەتێك بە خەستی خۆی لە میکیاژ وەردەدا و سیمای لەناو ڕەنگە گەچی و پاستیلیەکاندا ون دەبێ.. لە ڕۆژنامەیشدا هەر بەو جۆرەیە.. بەکارهێنانی ڕەنگ مانای ئەوە نیە ڕووپەڕی ڕۆژنامە لە ڕەنگ وەربدرێ.. بەتایبەتیش کە دەبینی ڕەنگەکان هیچ هاڕمۆنیایێکان پێك ناهێناوە. هونەر لە چۆنیەتی بەکارهێنانیدایە، لە ڕووی دەسنیشانکردنی ڕەنگی تایتڵ و وێنە کە هاوسەنگی و هاڕمۆنیایان تێدا ون نەبێت و ئەگەر بە دەزگای پێشکەوتوو و کرێکاری کارامە لە چاپ بدرێ، بێگومان لاپەڕەکان سادە و بە بزاوت و سەنجڕاکێش دەبن.. بەڵام وەك دەبینین ڕەنگ لە ڕۆژنامەکانماندا هەرجارەی بەهۆیەك هارمۆنیا و هاوسەنگی لە دەستدەدا.. هەندێکیان بەهۆی دەرهێنانی سەقەت کە وێنە و تایتڵ و ستوونەکانی تێکست بەهیچ شێوەیەك لەگەڵ یەکدا نایەنەوە.. یا ئەوەندە تێکچڕژاون لێك ناکرێنەوە. کەچی هەندێکی تر، لە وانەیە دەرهێنانیان سادە و سەرنجڕاکێش بێت، بەڵام دەبینی لە ڕووی ڕەنگڕشتنەوە تەواونین بەتایبەتیش لە ڕەنگڕێژی وێنەدا.. لەکاتێکدا هەیانە بەهۆی چاپی بێ سەروبەر ڕەنگەکان لە چەند پەڵەیەك زیاتر دەرناکەون..
بەم جۆرە بەکارهێنانی ڕەنگ تا ئێستا لە ڕۆژنامەگەریی کوردیدا نەگەیوەتە ئەو ئاستەی پێیانەوە دیاربێ و لە ڕۆژنامە یەکڕەنگیەکان سەرنجڕاکێشەرتر دەربکەون…

دۆزی جینۆسایدی کورد وەك تاوانی دژە مرۆڤایەتی.. سەڵاح جەلال

- پوختەیەک لە گرنگترین توێژینەوەکانی کۆنفرانسی نێودەوڵەتی جینۆساید و بنیاتنانی ئاشتی

سێیەم کۆنفراسی نێودەوڵەتیی جینۆساید و بنیاتنانی

ئاشتی

- زانکۆی سلێمانی لە رووی پەیوەندییە کەلتورییەکانی و ناساندنی کێشەی ڕەوای کورد بەجیهان، هەمیشە لە پێشەنگدا بووە.

بەدەستپێشخەریی مەڵبەندی کوردۆلۆژیی زانکۆی سلێمانی و پەیوەندییەکانی د. عوسمان ئەحمەد قادر، و سةنته ري جينؤسايد. د. فازيل مورادي، توانرا کۆمەڵێك لە پسپۆڕە ئەکادیمییەکانی جیهان کۆبکاتەوە و بەدەیان توێژینەوەی گرنگ لە هەموو بوارەکانی جینۆسایددا لە چوارچێوەی (سێیەمین کۆنفراسی نێودەوڵەتی و بونیادی ئاشتی لەشاری سلێمانی) بخەنەڕوو، کە کۆنفراسێکی پڕ بوو بە بابەتی بەبایەخ و گرنگ لەسەر ئاستی ناوچەکە.

بەئامانجی ناساندن و توێژینەوەی واقیعی ئەو جینۆسایدانەی وەك ئەنفال و کیمیاباران و کۆمەڵکوژیی کە لەلایەن رژێمە جیاجیاکانەوە بەرامبەر خەڵکی مەدەنیی کورد کراوە و بەهۆی ئەو دۆزەخەی گەلی کوردستان بە درێژایی مێژوو هەیبووە، جگە لە کیمیابارانی هەڵەبجە، زۆربەیان بە هیچ جۆرێک لە ڕووی بەڵگە و وێنەوە دیکۆمێنت نەکراوە.

ئەوەی لە بەرەش کراوە، وەک ئەو رووداوانەن کە بەسەر نەتەوەکانی دیکەدا هاتوون، بەڵام نەتەوەکانی دیکە لەڕێی بەڵگەنامە و فیلم و ژانرە ئەدەبییەکانیەوە دیکۆمێنتیان کردووە و لە بیرەوەری و هەست و نەستی خەڵکەکەیاندا بە زیندوویی هێشتوویانەتەوە و پارێزراون. بۆیە هەرلە وێنەی فۆتۆگرافی و زومی کامێرا و تەختەی شانۆ و بوارەکانی تری ئەدەب و هونەریاندا ڕەنگی داوەتەوە.

لە نادیارەوە بۆ ئاشکراکردن

چۆن ئەم رووداوانە لە خودەوە بۆ بابەت دەگوازرێنەوە؟ لە نادیارەوە بۆ دیار؟ لە ناوخۆوە بۆ جیهان؟ چۆن بتوانین وێنەای ئەو دیمەنانە بگوازینەوە؟ وێنەی قوربانی و خودی جەللادەکە و وێنەکە لە رووداوەکە بەهێزتر نیشان بدەین؟

لەمەڕی پێشکەوتنە تەکنەلۆژییەکاندا، دەکرێت وێنەکان لەڕێی زەخرەفە و وێنەکێشان و هەڵکاریی زومی کامێراکانەوە بخرێتەڕوو و یاخود بەهۆی نواندنێکی بینراو یان گێڕینی ئەوانی تر لەڕێی تەکنەلۆژیای زانیارییەکانەوە، بەوەش دەتوانرێت لەشێوەی ئەلیکترۆنیدا وێنەکان بهێڵرێتەوە، ئەوەش بە وێناکردنەوەی ئەو

رووداوانەی بەهەی تێپەڕبوونی بیرەوەرییانەوە بەوێنەی سروشتی پێشتر بینیومانن و لە خەیاڵماندا چەسپاون، دەکرێت سەرلەنوێ لاپەڕەکانی هەڵبدەینەوە و نەوە لەدوای دوا نیشانیان بدرێتەوە.

نەبوونی وێنە و دیکۆمێنت, واتای نەبوونی رووداوەکە نییە

ئەو جینۆسایدەی بەسەر گەلی کوردستاندا هاتووە، تاوانی سەردەمەکی ئەنگوستەچاوە، بەڵام 180 هەزار هاووڵاتی گوندەکان بە زیندویی خراونەتە ژێر زەوییەوە و سەدان کچ و ژنی کورد ئەتککراون. لەو دەیان و سەدان کۆمەڵکوژیی و نەهامەتییانەش، تەنها دیمەنێ ناخهەژێنەکانی کیمیابارانی هەڵەبجە بە ڤیدیۆ و فۆتۆگرافی دیکۆمێنت کراون و بڵاوبوونەتەوە، کە مرڤایەتیان لەسەر ئاستی جیهان شۆك کرد.

کۆنفرانسێکە بۆ گواستنەوە و خستنەڕووی تراژیدیا پەنهانەکان بوو

ئەم کۆنفرانسە بۆ گواستنەوەی هەموو ئەو تاوانە مێژووییانە بوو، وەک جینۆسایدی کوردە فەیلییەکان، ئەنفال، کیمیابارانی هەڵەبجە و ئێزدییەکان، بە وێنەی دیجیتاڵی و بەئەرشیف کردنیان لە توێژینەوە جیاجیاکاندا. تا لە گێڕانەوە و نووسینەوەی مێژووەوە بگوازرێتەوە بۆ کایەی کارە زانستی و هونەری و ئەدەبییەکان و بینە وێنەی دیجیتاڵی.

کۆنفراسەکە لە رۆژی سێشەممە 28 ئایاری 2024دا شارێکی وێنەیی جینۆسایدی لە شاری سلێمانیدا خستەڕوو. سەرەتا گروپی ئامادەکاری کۆنفرانسەکە سەردانی ئەمنە سوورەکە و ئینستیتوتی کەلەپووری کوردییان کرد.

رۆژی چوارشەممەش 29/5/2024 لە هۆڵی کۆنفرانسەکەدا، رێوڕەسمی سێیەهەمین کۆنفراسی نێودەوڵەتیی جینۆساید و بنیاتنانی ئاشتی سازکرا.

سەرەتا هەریەکە لە(پ.ی.د. جەلال حەسەن) و (د.کەسار محەمەد عەلی)سەرۆکی زانکۆی سلێمانی بە دوو وتاری کورت رێوڕەسمەکەیان کردەوە.

دواتر چالاکییەکی هونەریی تایبەت بە ئەنفال و فیلمێکی دۆکۆمینتەری بە ناونیشانی(کاتێك شایەتحاڵەکان دەدوێن) پێشکەش کران.

ئەوانەی لە کۆنفرانسەکەدا وتەی سەرەکییان پێشکەش کرد بریتیبوون لە هەریەك لە خاتوو شاناز ئیبراهیم ئەحمەد و خاتوو شازادە حسەن محەمەد و حاکم قاسم رەڤۆ کە وەک پانێلیستەکانی یەکەم هەریەکەیان ئەزموونێکی جیاوازیان لەگەڵ جینۆساید و تاوانەکانی کۆمەڵکوژییدا خستەڕوو.

پانێلی یەکەم:
لەژێر ناونیشانی جینۆساید و سیاسەت لەلایەن(د. فازیل موراد بی) لە پەیمانگەی جۆهانسبێرگ بەڕێوەبرا:

1. چی(باشە) لە وشەی جینۆساید!. لەلایەن د. ئاریانا شاهڤیسیی لەزانکۆی سکوڵی پزیشکی برایتن. شانشینی یەکگرتوو.
2. نایەکسانی دیراساتی جینۆساید. لەلایەن د. یێگەر ئومیت ئۆگەر لە زانکۆی ئەمستردام.
3. پەرەسەندنی چەمکی جینۆساید لە یاسای نێودەوڵەتی و ناوخۆییدا. د. حەسەن عەلی عیسا. لە زانکۆی سلێمانی.
4. دووبارە ژیانکردنی بەسەرهاتە زۆر ئامێزەکان – یادکردنەوەی فەرمانەکانی ئێزدییەکان لە سەدەی رابردوودا. د. ماریا سیکس- هەهەنبالکن. ئەکادیمیای نەمسایی بۆ زانستەکان.
5. زانین و زەربوونەکەی فەلسەفە و سیاسەت لەم سەردەمەدا. ستیڤن کەر کەران. پاریسیا. سکۆڵەی فەلسەفە، بەرلین. ئەڵمانیا.

بەکورتی شیکردنەوەی ڕەگوێیشاوەی جینۆساید و تاوانەکانی ئەنفال و ئێزدییەکان و کوردە فەیلییەکان و یاسا نێودەوڵەتییەکان و فەلسەفە و سیاسەت و جیهان روونکرایەوە.

پانێلی دووەم:
یاساو ئاشتیی دواخراو لەلایەن د. مەهدی ئەمین عەبدوڵڵا بەڕێوەبرا.

1. بنیاتنانی ئاشتیی لەسەر وەرانەی جینۆساید لە عیراق، د. مەهدی ئەحمەد و د.محەمەد عەبدوڵڵا ئەحمەد، زانکۆی سلێمانی.
2. هۆکارەکانی جینۆساید و ڕێگرییکردن لێی: لە توێژینەوەیەکی شرۆڤەیی د. ناسیح فەتاح نەسروڵڵا.
3. ستراتیژەکانی ڕێگریی لە تاوانی جینۆساید لەسایەی ئەحکامەکانی یاسای ناوخۆیی و شەریعەتی ئیسلامییدا: توێژینەوەی کەیسی عیراق. د. لاجان محەمەد ئەمین، خۆشی عوسمان عبدوللەتیف.
4. عیراق دادگای تاوانی نێودەوڵەتیی و جینۆسایدی نەتەوەی بە دەوڵەت. د. هونەر ئەمین حەسەن.
5. لێکەوتە خراپەکانی جینۆساید لەسەر ڕەوشی شارستانیی باشووری عیراق.

بە قووەی زۆر لایەنی شاراوەی جینۆساید و تاوانی رژێمەکان و

سستیی یاسای نەودەوڵەتی و ئاشتی، ئەم چەمکە پرسیاری زۆری بەدوای خۆیدا هێنا وەک ئەوەی کە ئاخۆ مەبەست لە چەمکی ئاشتیی چییە؟ لەگەڵ ناوخۆدا یاخود لەگەڵ دەرەوەدا؟ پاکژبوونەوەی هەڵچوونەکان لای ئیفلاتۆن؟ یاخود ئەم چەمکە لەوە قووڵتری دەویست. لای شکسپیر مرۆق دەیەوێت خۆی لە تاوانەکان پاك بکاتەوە بە پاکژبوونەوەی هەڵچوونەکان. ناوخۆ و دەرەوە دەگرێتەوە.

ئایا گرنگیی وشەی ئاشتی لای ئەو میللەتانەی جینۆساید کراون دەبێت چی بێت و چۆن بیری لێبکەنەوە؟ لەسەر ئەو رابردووە خوێناوییەوە چۆن بتوانن لاپەڕەی سپی بکەنەوە بە پاکژبوونەوە و بە یەکگرتوویی و لەخۆبوردوویی تا بتوانن پێکەوە نیشتمانێك دروست بکەن تا جارێکی دیکە تووشی جینۆسایدی تر نەبنەوە؟ یاخود ئەوە پرسیارێکی بێ کۆتاییە و وەڵامەکەی دەکەوێتە دوای زەمەنی بیرکردنەوەوە بە نەوەکانی تر؟

پانێڵی سێیەم

- هیومانیزم و دادپەروەریی (راگوزەر) لە ناوکەکانی پۆست جینۆسایددا بەڕێوەبەری پانێڵ: د. سازان میران.

1. سازش / بەڕەنگەڵ لە هەموو شوێنێك: سێ ڕێگا بۆ پێکەوەژیان لە داهاتوودا، 30 ساڵ پاش جینۆسایدەکەی دژبە توتسییەکان لە رواندا. د. ستیفانیی بەگنیتز، زانکۆی جۆهانسبەرگ، ئەفریقای باشوور/ ئەڵمانیا
2. (لە ڕێی زوومەوە) نادادپەروەریی و نەیارەکانی دەوڵەت: چۆن هیومانیزم دووچاری نابەرابەریی و توندوتیژیی بووە. د.لێتیف تاس، زانکۆی ئابەرسوس، شانشینی یەکگرتوو.
3. ئامرازە دادوەریی – سیاسییەکانی جینۆساید لە سوریا و عیراق: لێکدانەوەیەک لەسەر پۆست – پێڵەنە کۆمەڵایەتییە جینۆسایدییەکان. د. مەنسور تەیفوریی.زانکۆی پاریس هاڤیسین – سان دونی، فەرەنسا
4. کۆلۆنیاڵداماڵینی هاووڵاتیبوونی عیراقی: نموونەی گەلی کوردیی پۆست – جینۆساید. دایان ئی. کینگ، زانکۆی کێنتەکیی، ئەمریکا.
5. زیانە دامەزراوەییەکان: ئاڵەنگاریی و ئەڵتەرناتیڤەکان لە نێو ناوکەکانی دادپەروەریی راگوزەردا. د. دێیڤد قالەنسیا، زانکۆی سانتۆ تۆماس، کۆڵۆمبیا.

6. ئاشتیی لە ناوخۆدا: چاکبوونەوەی ڕۆحیی بە گوێرەی شیرازەکان. د. ئیدیس سزانتە، زانکۆی ئەلەباما، ئەمریکا.

پانێڵی چوارەم

ژنکوژیی/ جینۆسایدی ئێزدییەکان

بەڕێوەبەری پانێڵ: د. ئیدیس سزانتە.زانکۆی ئەلەباما

7. پەیوەندیی نێوان ئایین و جینۆساید، د.ئیبراهیم سادق، زانکۆی سۆران.
8. هەڵسەنگاندنەوەی ڕوانگەی ئیسلامیی سەبارەت بە ئێزدییەکان لە پاش جینۆسایدی 2014: بەراوردگەلی مێژوویی و دەستپێشخەریگەلی هاوچەرخ بۆ پێکەوەژیان. د.قادر سەلیم شەممە، زانکۆی لایپزیگ، ئەڵمانیا.
9. جینۆساید و بنیاتنانی ئاشتیی: کەیسی ئێزدییەکان، د. سەباستیان مەیزل. زانکۆی لایپزیگ، ئەڵمانیا.
10. توندوتیژی سێکچواڵی دژی ژنان و کچان وەک چەکێکی جەنگ: توندوتیژی سێکچواڵی دژی ژنان و کچانی ئێزدی لەسەر دەستی داعش ئابی 2014 وەک نموونە. د.ڕۆشنا ئەمین، زانکۆی سلێمانی/ زانکۆی لایپزیگ، ئەڵمانیا.
11. پڕۆسەی کوشتن و کڕین و فرۆشتن بۆ ژنان و کچانی ئێزدی لەلایەن داعشەوە. حەسەن هورمیی (سەرۆکی دامەزراوەی نێودەوڵەتیی ئێزدییەکان بۆ ڕێگریی لە جینۆساید – نەتەوە یەکگرتووەکان).

پانێڵی پێنجەم

ڕۆژی پێنجشەممە، 30ی ئایار

بەردومانە کیمیاییەکان لە کوردستان – عیراق و ئەگەری ئاشتیی (هۆڵی A) بەڕێوەبەری پانێڵ: د. ئاریانا شاهفیسیی ا.سکوڵی پزیشکیی برایتن و سەسێکس.

1. کاریگەرییە تەندروستییە درێژخایەنەکانی توخمەکانی چەکی کیمیایی لەسەر منداڵان لە پاش تاکە یەك بەرکەوتنی قورس. د. جوان میران – تاڵەبانی، زانکۆی بەرمینگهام، شانشینی یەکگرتوو (لە ڕێی زوومەوە).
2. شیاندنەوەی کۆمەڵایەتیی وەك میتۆدێکی سەرکەوتوو بۆ باشکردنی باری تەندروستیی رزگاربووانی چەکی کیمیایی کە نەخۆشیگەلی درێژخایەنی پەیوەست بە بەرکەوتنیان هەیە. د.

شەهریار خاتریی، نەخۆشخانەی نیکان، تاران، ئێران.

3. جۆرێتیی ژیان و تەندروستیی دەروونیی لەنێو کەسانی سڤیلی کوردی رزگاربووی چەکە کیمیاییەکان کە لە کوردستان -عیراق و سوید دەژین. فەرەیدون مورادی، زانکۆی یۆتەبۆری، سوید.
4. کاریگەریی سایکۆلۆژیی بەرکەوتەیی توخمەکانی چەکی کیمیایی لە هێرشەکاندا بەسەر دانیشتووانی سڤیل. سازان میران، ئینستیتیوتی ئێکسفەرد بۆ راهێنان و توێژینەوەی سایکۆلۆژیی پزیشکی.
5. رەنگدانەوەی کارەساتی کیمیابارانی هەڵەبجە لە رۆژنامەی ریسالەت (رسالت)ی ئێرانی، ژمارە 6390-640 بۆ نموونە، ئەرکان ئەحمەد حەسەن + د. کاروان فەتاح عەبدولڕەحمان، زانکۆی هەڵەبجە.

پانێلی شەشەم

جینۆساید و مافە دەستوورییەکان و یادەوەریی جەندەرکراو، بەڕێوەبەری پانێل: نەرمین ئەمین، دکتۆرا، زانکۆی سەلاحەدین.

1. مافە دەستوورییەکانی کوردە فەیلییەکان لە عیراق. رووبار مەجید ئەحمەد، دکتۆرا. زانکۆی سلێمانی، کوردستان – عیراق
2. ئاکامەکانی جینۆسایدی کوردە فەیلییەکان، لێکۆڵینەوەیەکی مێژوویی بەراوردکاریی: 1980-2003-، د. هەژار هۆشیار + سەزان کەریم ساڵح، مامۆستا لە زانکۆی چەرموو.
3. کۆمەڵکوژیی دەرسیم لە سەرچاوە تورکی و ئینگلیزییەکاندا (1937 – 1938). رابەر سیروان سلێمان، مامۆستای یاریدەدەر، زانکۆی سلێمانی، کوردستان -عیراق و کەیوان سدیق محەمەد.
4. میکانیزمەکانی کارکردنی نێودەوڵەتیی بۆ دیکۆمێنتکردنی گۆڕە بەکۆمەڵەکانی بارزانییەکان و دادپەروەریی بۆ قوربانییەکان، مەهدی ئەمین عەبدوڵڵا، دکتۆرا، زانکۆی سۆران، کوردستان - عیراق.
5. رۆڵی جەندەریی و ژنبوون: ئەزموونی ژنانی بارزانی وەك نموونە. میدیا زەنگەنە، دکتۆرا، زانکۆی سۆران، کوردستان، ئیبراهیم سادق – دکتۆرا، زانکۆی سۆران، کوردستان – عیراق

پانێلی حەوتەم

لەدەستچوون و ئەرشیفی دیجیتاڵیی و یادەوەرییەکان. بەڕێوەبەری پانێل: د. مەنسور تەیفوریی. زانکۆی پاریس.

1. مەزەخانە وەك ناوەندێكی كەلتوری و ئابووری. د. نەرمین ع. ئەمین، د. جوان ئیسماعیل، د. ڕەوا ئەنوەر، زانكۆی سەلاحەدین.
2. ئەرشیفی نیشتمانیی جینۆساید لە كوردستان. عەدالەت عومەر، توێژەری سەربەخۆ، كوردستان -عیراق.
3. پڕۆژەیەكی زانستی بۆ ئەرشیفكردنی دیجیتاڵیی جینۆسایدی كورد: كەیسی جینۆسایدی هەڵەبجە. د. نەرمین عەلی و بەشدار عەبدولڕەحمان محەمەد و كارزان عەدنان حەمەسەعید (زانكۆی هەڵەبجە).
4. ئەنفال: كوشتنی ڕەنگ و جوانیی. هەمەر محەمەد، توێژەر، كوردستان.
5. كاریگەرییەكانی ئەنفال و دابڕان لە ژیان. لەتیف فاتیح فەرەج، توێژەر.
6. ڕۆڵ و كاریگەریی مۆنۆمێنت لە ناساندنی كەیسی جینۆسایددا. ئاودێر عوسمان، توێژەر، كوردستان.

پانێڵی هەشتەم

كەلتور و توندوتیژیی سیاسیی بینراو. بەڕێوەبەری پانێڵ: د. جەلال حەسەن مستەفا، زانكۆی سلێمانی.

1. بەكاربردنی چەمكی فیلم وەك پەنووس: هەوڵێك بۆ ناساندنی مۆركی حەقیقەت لە تۆماركردنی ڕووداوەكانی جینۆسایدی ژنانی ئێزدیی لە ڕووداوەكانی 2014 دا. د.دڵشاد مستەفا ڕەحیم رازاوە، زانكۆی سلێمانی.
2. بەرەو لەچوارچێوەنانێكی شانۆییانەی زەبرئامێزی یادەوەریی قوربانیی لە شاڵاوەكانی جینۆسایددا لە عیراق لە ساڵی 1988 دا. د. مونتەها تارق ئەلمحەنناویی. زانكۆی موستەنسرییە، بەغداد.
3. ئاماژە سیمیۆلۆجییەكان لە سێ وێنەی فۆتۆگرافیی جینۆسایدی ئەنفالدا. ئیبراهیم فەتحوڵڵا، زانكۆی سلێمانی و فەتاح مەحمود ڕۆستەم، توێژەری سەربەخۆ.
4. دروستكردنی هونەر لە ناوچەكانی جەنگدا: ژیان – مەرگ – زەبر (ترۆما). هونەرمەند بارش سەیتیقان، ئەڵمانیا.
5. هەڵكۆڵینی مێژوو لە گۆڕستانی چراكاندا: بەشدارییە شیعرییەكانی شێركۆ بێكەس لە دۆكومێنتكردنی جینۆسایدی كورددا. د. كامەران محەمەد قادر. زانكۆی سلێمانی، راز

ئەسعەد شەریف.

لەم پانێلەدا جەخت کرایەوە لەسەر گواستنەوەی بیرەوەریی و رووداوەکانی جینۆساید بۆ وێنە. د. دڵشاد مستەفا ئەو بەراوردەی لەنێوان وێنەی فۆتۆگرافی و سینەمادا کرد. وێنە، واقیعێکی دووری رابردووە و سینەما ئێستایە. د.مونتەها تاریق -یش جەختی لەسەر یادەوەریی قوربانی لە چوارچێوەدانی شانۆیيانەدا کردەوە.

پان□ل□ی نۆیەم

هونەر و (خەیاڵدانی) ئاشتیی

ب□□و□بەری پانێڵ: ستیڤن کۆرکۆران، پارێسیا: سکوڵی فەلسەفە، بەرلین.

1. بەرجەستەبوونی تراژیدیا و رووداوە مێژووییەکان لە سیرامیکە هاوچەرخەکاندا لە کوردستان: کەیسی سلێمانی. نەعیمە. م. عەبدوڵڵا، زانکۆی سلێمانی.
2. لێکۆڵینەوەیەکی کەسیی لە هونەر و توندوتیژیی دەوڵەت. فایەق رەسوڵ، توێژەری سەربەخۆ، نەمسا.
3. یادگارەکان و بیرهاتنەوەکان، گەڕان بەناو کاری هونەریی رزگاربووادا لە مۆزەخانە ئیمپریالییەکانی جەنگدا، کلێر برینارد، مۆزەخانە ئیمپریالییەکانی جەنگ.
4. هێڵکارییەکان وەك ئامڕازگەلی خاڵیکردنەوە. د. عوسمان قادر ئەحمەد، سلێمانی.
5. هونەر و توندوتیژیی سیاسیی و ئەو ئاشتییەی کە دێت. د. فازڵ مورادی. زانکۆی جۆهانسبێرگ.

شاری وێنەیی ئەنفال

دوا وێستگەی رێو□□س□م□ک□ بریتیی بوو لە شاری وێنەیی ئەنفال، ناونیشانێکی نوێی ئەو جینۆسایدانەیە کە رژێمی بەعس بە رەشبگیری بەرامبەر خەڵکی مەدەنیی کورد کردی. بە کۆرپەی سەر بێشکە و پیر و گەنج و ژن و پیاو.

شاری ئەنفال ئەو وێنە و دیکۆمێنت و هێڵکاریيانەن کە هونەرمەندی جیهانی د. عوسمان ئەحمەد قادر دروستیکردوون. لەو دیمەنانەی بینین و بیستن و گیڕانەوە و واقیعی ئەو تاوانە مێژووییە شارێکی لە وێنەی ئەنفالکراوان دروستکرد.

ئەنفال وەك بوومەلەرزەیەك هات و بەبێ وێناکردنی ئەلەکترۆنی

مایەوە. ئەوەی توانی ئەو وێنانە لە خەیاڵیدا وێنا بکاتەوە و بەو ژان و ئازارانەوە بتلێتەوە و هەوڵ بدات ئەو تاوانی جینۆسایدە لە هەڵکارییەکانیدا زیندووبکاتەوە لاوەکی دەرچووی پەیمانگەی هونەرە جوانەکانی سلێمانی بوو، کاتێك دەچێتە ریزی پێشمەرگەوە زەمەنی ئەنفال دەستپێدەکات و خۆی یەکێك دەبێت لەوانەی بە موعجیزە رزگاری دەبێت و وێنەی ئەنفال دەگەیەنێتە جیهان و هەڵکاریی دیمەنەکانی ئەنفال دەکێشێت و لە بەریتانیا سێیەم کەس دەبێت کە تابلۆکانی لە مۆزەخانەی ئەو وڵاتەدا دادەنرێت.

سەڵاح جەلال
لەرۆژنامەی کوردستانی نوێ ژمارە9186 چوار شەممە 5/6/2024 دا بڵاوبۆتەوە

رۆح تەنها زاراوەیەکی ناو فەرهەنگی زمانەوانییە.. نووسینی: ستیڤان شەمزینی

مەنەلۆگی شەشەم لە کتێبی (خۆشەویستی لە سەردەمی شەرپەنجە)دا

من: لەگەڵ "ئالان بادیۆ" هاوڕام لەوەی پێویستە خۆشەویستی سەرکێشانە بێت، پڕ بێت لە ریسک، لەوێشدا هاوڕام پێچەوانەی بەشێکی بەرفرەی فێمینستەکان بیر دەکاتەوە کە فەلسەفەی کاریان بریتییە لە دوورخستنەوەی هەر دوو رەگەز!. ئەی کەواتە لە چیدا ناتەبام؟. لەوەدا ناتەبام خۆشەویستی لە کردە و چێژی سێکسیی جیا دەکاتەوە و پێیوایە خۆشەویستی لە ژێر "هەڕەشەی" هیدۆنیزم و لیبرالیزمدایە، ئەو هەڕەشەیەی ئەو دەیبینێت سەد لە سەد راستە، بەڵام ئەو روانگەیەی پێیوایە دوانەی خۆشەویستی و سێکس ناتەبان لەگەڵ یەکتر تەنها وەهمە.
خۆم: ئەوەی هەمیشە جێگەی تێبینیمە دوانەی "خۆشەویستی و سێکس" لە لای تۆ پێکەوە بەستراون، یان هەوڵ بۆ ئەوە دەدەیت، ئارگۆمێنت بهێنەتەوە تاکو بیسەلمێنیت هیچکامیان بێ ئەویتر بوونی نییە!. ئەوەی لە بیرت کردووە، رەهەندە رۆحییەکەی خۆشەویستییە.

من: رۆح لەلای من تەنها زاراوەیەکی ناو فەرهەنگی زمانەوانییە و لە هەر کوێدا باسی بکەم جیاواز نییە لە جەستە. پێچەوانەی ئەو دیدە ئەفلاتۆنییەم مرۆڤ بە کائینێکی دوالیزمی پێناسە دەکات و دابەشی دەکات بەسەر جەستە و رۆحدا، رۆحیش تەوزیف دەکات بەسەر بیر و ویست و حەزدا.

خۆم: جەستە تەنها قەباغەکە کە رۆح هەڵیدەسوڕێنێت، رۆح نەمرە، کەچی جەستە بە ماوەیەکی کورت دەژی!. نادیدە گرتنی رۆح ئەو بە شتبوونەوەی مرۆڤی لێدەکەوێتەوە سیستمی سەرمایەداریی هەڵمەنی پێداوە.

من: هیچ کات نامەوێت داکۆکی لە سەرمایەداریی بکەم، بەڵام بابەتی رۆح و جەستە، کێشەی فەلسەفەوە بووە لە هەر سێ قۆناغەکەی مێژووی فەلسەفەدا "فەلسەفەی کۆن، فەلسەفەی سەدەکانی ناوەڕاست، فەلسەفی نوێ". مارکس پێیوایە مرۆڤی پریمتیڤ کە توانای ئەنالیزەی خەونەکانی خۆی نەبووە، گەیشتۆتە ئەو باوەڕەی ژێدەری ئەندێشە و هەستی، خودی جەستەی نییە، بەڵکو بەستوویەتی بەو رۆحەی لە ناو لەشیدا جێگیر بووە و پاش مردن بەجێی دەهێڵێت!. وەک خۆی دەڵێت: بەم جۆرە بیردۆزی نەمریی رۆح سەری دەرهێناوە.

خۆم: مەبەستم ئەو جۆرە ئایدیالیزمە ئەفلاتۆنییە نییە، رۆح و جەستە، وەک دوو شتی جیاواز پێناسە دەکات، بەڵکو مەبەستم ئەو هەستەیە کە دەتوانێت خۆشەویستی لە خۆ بگرێت، بەبێ بەریەککەوتنی جەستەکان.

من: ئەو هەستە هەر لەناو خودی جەستەدایە، لای ئەریستۆ مردنە فیزیکییەکە مردنی رۆحیشە، کە بەدییەکەی مرۆڤ لەناو چوو، شتێک نامێنێت بە ناوی رۆح یان دەروون، چوونکە هەموو گەردراوی جەستەن، بەڵام بیرۆکەی نەمریی رۆح پرسێکی ئاینییە بەتایبەت تەمای فەلسەفەی لاهوتیی سەدەکانی ناوەڕاست بووە، کە لەسەر سترۆکتۆری کریستیانیزم دامەزراوە، بە نموونە "تۆماس ئەکوینی" جەختی لەسەر نەمریی رۆح دەکردەوە، هەڵبەتە ئەمە هەمان ئەو قسەیە بوو "کتێبی پیرۆز" پێشتر پێداگریی لەسەر کردبوو.

خۆم: ئارەزوویەکی سەیرت تێدا دەبینمەوە بە تۆمەتبارکردنی هەر چەمکێک لەگەڵ ئایدیای خۆتدا نەیەتەوە.

من: کاتیگۆرییەکان نیشان دەدەم، راستی شتەکان ئەنالیزە دەکەم بە هیچ تۆمەت و بڕیارێکی پێشوەخت.

خۆم: هەندێک پارادۆکس لە بیرکردنەوەتدا بە روونی و زەقیی دیارە، هاوسەرگیریی رەد دەکەیتەوە، بانگەشەش بە خۆشەویستی دەکەیت!!، خۆشەویستی دەبەستیتەوە بە سێکس و چێژ، کەچی ژیان بە شتێکی پووچ لێکدەدەیتەوە!!.

من: راستە لە ژیانی کەلەکتیف دەسەڵمێنمەوە، هەمیشە جەنگەکی نێوخۆیی لە مێشکمدا بوونی هەیە، جەنگەک بێ دووکەڵ و بارووت کە هیچ کەسێک نایبینێت جگە لە خودی خۆم، پێم لە راڕایی و پەشیمانبوونەوەی فیکریی، من بە پێی کۆنتێکستەکی مێژوویی دیاریکراو بڕیارم لەسەر نادرێت. بە بڕیاردان لەسەرم، دەبێت لە هەموو ئەو جەنگانە تێبگەیت لە سەرەتاوە تاوەکو ئێستا دژی خۆم کردوومن. هەندێش سەیرە ئەوەی لەسەری راڕا نیم و بە گومان و پرسیارکردن خۆم داوە بەدەستییەوە خۆشەویستییە، بۆ ئەوەی بزانم ئەم کەشتییە وێڵە دەمگەیێنێتە چ کەنارێک، من ئامانج و خەونم کەنار نییە، گرنگ ئەوەیە تاکە سەرنشینی کەشتی خۆشەویستی ژنێک بم. خەونەکە زۆر گەورەیە، وا نییە؟.

خۆم: زۆربەی جار، بێ ئومێدیی و رەشبینیت لە پلەیەکدایە، ناتوانم بڕوا بەخۆم بکەم خەونێک یان ئامانجێکت هەبێت. تۆ خۆشەویستی بەکاردەهێنیت بۆ ئەوەی بە ئاسوودەگی بمریت. شتێک بە شەفافی بیبینم ئەوەیە لە پێناوی خۆدزینەوە لە مردن خۆت داوە بە دەم شەپۆلی خۆشەویستییەوە. رەنگە ئەم رەسایەکی نەگۆڕی خۆشەویستیش بێت.

من: زۆربەی منداڵانی ماڵە دەوڵەمەندەکان لە خەونبینین و ئامانجدا هەژارن، ئەمە تەنزێک بوو منی نەگرتەوە!، ئێستاش کە هەژاریی وەک قرشێک لاشەم دەخوات، خەونەکانم بە گەورەیی ماونەتەوە. لەوەتی هەم خەونی گەورە گەورە دەبینم، بەڵام بە هەنگاوی بچووک بەرەو هێنانەدی ئەو خەونانە دەچم. ئەگەر پێم بڵێیت کامە خەونت لە هەموویان گەورەترە؟ بێ دوو دڵی دەڵێم خۆشەویستی. زاناکانیش دەڵێن مێشک دەزگایەکە بۆ دەستنیشانکردنی ئامانج، لە مێشکی مندا پێشنەرەترین ئامانج تەنها خۆشەویستییە.

خۆم: ئەو خەون و ئامانجانە بەڵا گەورەکەی مرۆڤن، ئێستا تێدەگەم هەموو مرۆڤەکی رەشبین، خەونەکی تێکشکاوی هەیە، لە پشتی هەر مرۆڤەکی نائومێدەوە چیرۆکەکی حەزین هەیە.

من: رەنگە پیر بووبین بۆ دیار خەونەکانمانەوە، بۆیە هەمیشە بە نوستالیژیاکانمان دەژین. قسە باوەکە دەڵێت "پیر لەسەر رابردووی دەژی و گەنجیش بۆ چاو بڕینە داهاتوو". وەک خۆم لە سەرەتاوە بە گە و تینەوە کارم بۆ ئایندە دەکرد، ئایندەیەک دنیایەکی جوان و پڕ خۆشەویستی لە رەحمیدا هەڵگرتبێت و لە دایک بێت. ئێستاکە لەو ئایندەیەدا دەژین و دەبینین دنیا هەر هەمان دنیا ناشرینەکەی پێشووە کە ئەو هەموو رەنجەمان دا لەپێناوی گۆڕینی. وەلێ لەبری گۆڕانی دنیا، رووخساری خۆمان گۆڕاوە، چرچی تەمەن لەسەر پێستمان دەرکەوتووە.

خەم: گەیشتوومەتە ئەو بڕوایەی ئەم ژیانە زۆر پووچە، چوونکە گەمژەکان بڕیاری لەسەر دەدەن و جەلادەکان هەڵیدەسووڕێنن.
من: زۆر جار دەگەمە ئەو حەزەی "راینمارک" کە وای دەبینی جیهان پێویستی بە شەڕێکی گەورەیە لە نێوان خواکان و ئەهریمەکاندا کە تیایدا خوداوەندەکان بگلێن و جیهان تاریک دابێت لە پێناوی لە دایکبوونەوەی جیهانێکی نوێدا. ئەمە بیرۆکەیە هێندە سامناک بوو، نازیزم وەک میتۆلۆژییەکی نوێی ژێرمەنی بۆی دەگەڕایەوە، بەڵام خەریکە دەبێتە ئارەزووی منیش.
خەم: بیرۆکەکەت ترسناکە، سەیرە مرۆق هەمیشە بە داهێنانی نوێ ژیان تاڵتر دەکات!، ڕەنگە مرۆق تەنیا توانای مەشقکردنی لەسەر وێرانکاریی هەبێت نەک دامەزراندنی ژیان و هەوڵدان بۆ تێگەیشتن لە مەرگ.
من: کێشەکە ئەوەیە هێشتا مرۆق پێناسەی بۆ ژیان نییە و دەیەوێت لە مردن تێبگات!!. راستە تێنەگەیشتن لە مەرگ تۆقێنەرە، هەروەک "پاسکاڵ" دەیووت "ئەوەی لە هەموو شت زیاتر بێ ئاگام لێی و نەشارەزاترم لەسەری ئەو مەرگەیە لە چنگی رزگارم نابێت". ئێستاکە دەمەوێت ژیان بەو هەنگاوە پێناسە بکەم لاقم بەرەو خۆشەویستی دەینە، ئیدی کاتم نییە بۆ بیرکردنەوە لە مەرگ، مادام هێشتا لە نێو دڵی ژنێکدا بوونم هەیە.
خەم: هەروەک زەوی هێزی کێشکردنت هەیە، ئەوەی بە سوپایەک نەدەکرا تۆ کردت، کلیلی ئەو قوفڵەت دۆزییەوە، چەندان ساڵ بوو ژەنگی دڵی مردووم گرتبووی!!.
من: هێزێکی سەیر لە خۆمدا بەدی دەکەم، دەتوانم کاریگەریی لەسەر بەرامبەرەکەم دابنێم، وەک تسۆنامییەک وام هیچ هێزێک ناتوانێ رامبگرێت، هەرچی ناخۆشی سەر ڕێگای ژیانمە لەگەڵ خۆمدا رایدەمالەم، کەچی ژنێک لەهەستی خۆیدا رایوەستاندم!! بەهێزی خۆشەویستی رایگرتم، ئێستا وەک پەیکەرێک لە بەردەمیدا ئیستم گرتووە و چەقیوم. سەیرە!!.

٢٠١٨-١١-١٤
کاتژمێر: چواردە و دە خولەک
نەخۆشخانەی گلیاد ئاینس

چیرۆک\ هەورەتریشقە.. نووسینی: ئامانج شێروانی

هێشتا چەند کیلۆمەترێکی مابوو بگاتەوە مالەوە، دیمەنی دڵڕفێنی ئەو دارستانە جوانە ڕەهایان نوقمی جیهانێکی ئەفسووناوی کردبوو. لەگەڵ هەر دارێک کە ڕەتی دەدا، لەگەڵ هەر جۆگەلەیەک کە بەجێی دەهێشت، لەگەڵ هەر شەماڵێک کە قژەکەی پەخشان دەکرد، دڵی هێندەی تر دەگەشایەوە. لەم هەموو نەهامەتی و ڕاکەڕاکەیە، ئەم یەک دوو کاژێرەی چوون و هاتنەوەی تۆڵەی هەمووی دەکردەوە. هەموو ڕۆژان سەر لە بەیانی زوو، لە خەو هەڵدەستا و بە پەلەپەل خۆی ئامادە دەکرد و پارووە نانێکی دەپەستایە دەمی، کۆرپەکەی دەبردە باخچەی ساوایانی نزیک مال□یان، دەستبەجێ پازی دەدایە سەر پاسکیلەکەی و بەرەو کارەکەی دەڕۆیشت.

سەیرێکی ئاسۆی کرد، هەورێکی ڕەشی بینی، سەدان پەڵە هەوری ڕەشی تری بەدوای خۆیدا ڕادەکێشا، پەیتا پەیتا بەری ئەو ئاسمانەیان لێ دەگرت. لە دوورەوە سەرنجی تیشکێکی دا، دەنگێکی گەورەش لەدوای ئەو کە هەر لە تەقینەوەیەک دەچوو. برووسکێکی تر و گەوارەیەکی تر، سەدان برووسکی تر و سەدان گەوارەی تر، ئەو سروشتە جوانەیان لێ کرد بە دیمەنی جەنگێکی ترسناک، جەنگێک لەگەڵ ئاسمان، جەنگێک لەگەڵ سروشت! خۆی هەندێک کۆکردەوە و چاپووکانەتر پێیەکانی بە پەیدانی پاسکیلەکەدا دەکرد. ((دەبێت زوو بگەمەوە مالەوە، کۆرپەکەم چاو□□م□)).

لەگەڵ هەر برووسکێک دڵێکی دەڕژایە سەر زەوی، لەگەڵ هەر گەوارەیەک هەناوێکی دەکەوت. وەک بڵێی خوداوەندی باوبۆران سووڕ بووبێت لەسەر تاساندنی ئەم دایکە بەستەزمانە، ئەم دایکە کۆڵنەدەرە. ئەمجارەیان بارانێکی بەلێزمەی خوڕیشی داکرد. ئاو وەکوو جۆگەلەیەک بە لەشیدا دەهاتە خوارەوە، جلەکانی تەڕ تەڕ، هەگبەکەی پشتیشی تژی ئاو. ڕەها وچانێکی تری دا و هەندێکی تریش پەیدان لێدانەکانی خێرا کرد. لە دڵی خۆیەوە دەیگوت: ((دەبێت زوو بگەڕێمەوە مالەوە، دەبێت ڕۆڵەکەم لە باخچەی ساوایان بهێنمەوە)).

دەنگی تەقینەوەیەک لە پشتی□وە هات، دووکەڵێکی چڕ بەری ئاسمانی تاریکتر کرد. بیری کەوتەوە کە دەبێت خواردن بۆ پشیلەکەی داب□ن□ت. ئێستا ئەویش لە مالەوە چاوەڕوانیەتی، پەرۆشی کەمێک یاری کردنە. برووسکێکی تر □□□ک لەبەردەمی بەر زەوی کەوت و ئاگری لە دارێکی ز□ بەلاح بەردا. هێندەی تر هێزی دا بەر خۆی و هێشتا پەیدان

لێدانەکانی خێراتر کرد. بیری کەوتەوە کە بەیانی دەبێت ڕاپۆڕتەکەی ڕادەستی بەڕێو□ بەرەکەی بکات.

لێزمەی باران بەهێزتر و برووسکەکانیش گەورەتر دەبوون. پەیتا پەیتا هەستی بەرگریکردنی کەمتر و هەستی خۆبەدەستەوەدانی بەهێزتر دەبوو. ئەمجارەیان لەگەڵ هەر برووسکێک شاگەشکە دەبوو، لەگەڵ هەر گەوارەیەک دەیدا لە قاقای پێکەنینێ! خۆ ئەگەر ڕەهات نەناسیبا، گومانت نەدەبوو کە ئەو تەنها کچێکی شێتە، و هیچی تر. پەیدان لێدانەکانی هێواشتر و پەڵەهەورەکانیش چڕتر دەبوون. تەزوویەکی خۆشی بە لەشیدا هات. گومانی نەبوو کە ئەمشەو جگەرگۆشەکەی لەباوەشێکی گەرم خەو دەکاتەوە، گومانی نەبوو کە پشیلەکەی لە ئامێزی میهرەبانێک دەبۆرژێت.

ئاسمان ڕووناک بووەوە. زەوی وشک وشک، نە هەورەتریشقە، نە گەوارە، نە باو بۆران. دارەکان تێراو بوون، گژوگیایەکانیش سەوز سەوز. دیسان ئارامی باڵی خۆی بەسەر ئەو دارستانە چڕەدا کێشایەوە. چاوەکانی کردەوە، ئاسمانی ساماڵ هەناسەیەکی گەرمی بە جەستەیدا هێنا. دوو کەسی بینی، ل□ بەردەمی ش□ت□کی نامۆ وەستابوون، شتێک کە وەک هیوایەک وابوو، شتێک کە وەک پەرۆشی وابوو، شتێک کە پڕ متمانە، پڕ ئومێد، پڕ ئاوات بوو. لە دوو کەسەکە ورد بووەوە، گوێی خۆی بۆ قوڵاخ کردن، بیستی کە باسی ژنێک دەکەن، کە خاوەنی منداڵێک و پشیلەیەک بووە، دوێنێ ئێوارە بە سواری پاسکیلەکەی لە کارەکەی دەگەڕایەوە، کەچی لەگەڵ باو بۆرانەکەی دوێنێ شەو برووسکێکی بەر کەوتبوو، سەراپای ببووە خەڵووز!

سرودی هیوا.. عەلی حەمەڕەشید

مامۆستا:

وەرن وەرن منداڵین□ □

هۆی ڕوناکیین بۆ ئەم ژینە

وەک گوڵ بۆنخۆش و گەشاوەن

بۆ شادی خێزان سەرچاوەن

چەند دڵخۆشم ب□ بینینتان

بەدیمەنی زۆر شیرینتان

منداڵان:

ئەوا هاتین،ئەوا هاتین
بەبینینتان زۆر دڵخۆشین
لەلای ئێمەش ئەو بینینە
بۆ سەرکەوتن توانا و تینە
بۆیە هەنگاو بۆ پێش دەنێین
بەهیواوە سرود دەڵێین
مامۆستا:
دنیای ئێوە زۆر جیاوازە
پڕ لە جوانیی وخەندە و نازە
پڕ لە خەون و لە خۆزگەیە
جیهانێکی بێوێنەیە
سادە و ناسک وەکو خۆتان
پڕ ئەوین و سۆزە بۆتان

منداڵان:
دنیای ئێمە بەو جوانییە
پڕ لە قا و گۆرانییە
خۆشەویستیی وەکو باران
ناخی کردووین بە نیشتمان
بۆیە وا ئاسودە و ئارام
گۆرانی دەڵێین بەردەوام
…
٢١/٥/٢٠٢٤

دیرۆکی من.. شیعری: نەوشیروان ئازاد

دێتەیادم ،
کاتێک بەعس کەگوندەێکی خاپور دەکرد….
شۆرشگێڕان ..
چەندمانگێک پێش ..
لەودێیەدا بارەگایان دروست دەکرد ..،

هەرلەوەوە لەگەڵ دوژمن شەڕیان دەکرد …
ئەستەکە گەیژە دەسوتێ و ،
سیمای شارەک لەدیرەکا..دەشەوێنرێ ،
شیوودۆڵ و تەپۆڵکەکان،
بەکەمپانیای سەرمایەدار
دەڕوخێنرێ ..
کەنیشتمان تاڵان دەکرێ …و ،
گردی بەرزو دەندی چیا…دابەش دەکرێ
لەهەکاری شەڕی دوێنێ باش تێ دەگەم …
بۆیەدەکرا ..
هەتا مێژووی دەیان ساڵەو ،
خەڵکی سبیلک،
جینە ساید و ،
ئەنفال بکرێ …
نیشتمان و کورد و شۆڕش بەدناو بکرێ

سلێمانی
28/5/2024